

BESSENYEI

BESSENYEI TÁRSASÁG

NYÍREGYHÁZA

ALMANACH

A BESSENYEI IRODALMI TÁRSASÁG
ÉVKÖNYVE

2009

BESSENYEI

BESSENYEI TÁRSASÁG

NYÍRÓMÁJZA

ALMANACH

A BESSENYEI IRODALMI TÁRSASÁG
ÉVKÖNYVE

2009

Kiadja:
A Bessenyei Irodalmi Társaság
elnöksége

Felelős kiadó:
DR. BÁNSZKI ISTVÁN

Szerkesztő:
DR. CSERMELY TIBOR

ISSN 1788-7607

Műszaki szerkesztő:
ERDÉLYI TAMÁS

Nyomtatták 200 példányban
az IMI-PRINT KFT. NYOMDAÜZEMÉBEN
Felelős vezető: NAGY IMRÉNÉ
2010

BESSENYEI GYÖRGY

BÖLCSÉSZ – KÖLTŐ, FILOZÓFUS – ÍRÓ
A MAGYAR IRODALMI MEGÚJULÁS ELINDÍTÓJA

A Bessenyei Almanach 2009 szerzői:

DR. BÁNSZKI ISTVÁN irodalomtörténész

DR. BENE JÁNOS múzeumigazgató

BODNÁR ISTVÁN író, újságíró

DR. CSERMELY TIBOR tanár, közíró

DR. DOLINAY TAMÁS orvos, író

DR. FAZEKAS ÁRPÁD orvostörténész

FUTAKY LÁSZLÓ könyvtáros

GERGELY ZSOLT osztályvezető

DR. KINCSES KOVÁCS ÉVA tanár, író

KULYBUSNÉ DR. MECSEI ÉVA levéltárigazgató

PAGONYI SZABÓ JÁNOS költő

SZABÓ LAJOS költő

SZILÁGYI SÁNDOR ref. lelkész

T. BOGNÁR MÁRTA tanár, író

ELNÖKI KÖSZÖNTŐ

Társaink – a csillagvilágban – és az emlékezés szeretetében

*„A Föld, hol az Élet terem,
a mindent elnyelő sírverem,
a síkság, hegy, tenger, folyó:
öröknek látszik és múló!”*

A 2009-es évvel lassan – vagy nagyon is gyorsan! – lezárul a 3. évezred első évtizede. És benne Társaságunk is zárja újkori történetének immár 22. esztendejét!

Én pedig – életem hazafelé tartó alkonyában – késztetést érzek a velem együtt induló, ám időközben elment társaim számbavételére, vagyis annak a szomorú érzésnek átélésére, amire a múló idő kényszerít.

Meghatott pillanatok csendes élménye, lelkes órák felemelő szépsége, az együtt hallott és el nem felejthető versek, dallamok, emberséget erősítő érzések és filozofikus gondolatok színes, ünnepi koszorúja az a 22 év, mit az irodalom, a zene, a társművészetek érzékeny és fénylő burája alatt együtt tölthettünk azokkal a jóra vágyó, szépre törekvő, igazságot igénylő barátainkkal, akik annak idején elkötelezetten és bizakodva írták alá azt a Nyilatkozatot, amely így kezdődött: „A Bessenyei Irodalmi Társaság tagja kívánok lenni...”

És komolyan gondolták!

Elindultak velünk, jöttek és dolgoztak velünk évről-évre. Éltek a Társaságért mindhalálig, amíg csak engedte számunkra a Gondviselés.

Istenem, hány kiváló ember, nagyszerű egyéniség, tudós, szakértő, művészlélek, nyelvész és irodalmár indult és jött velünk a műveltség fontosságába vetett bizalommal, nemzetünk felemelésének őszinte szándékával...

*

Az emlékezés megrázó érzésével idézem a múltat, a múltunkat. Hiszen, számomra is meglepő ajándékként ott lehettem a Társaság minden lépésénél, kezdettől fogva. Így ölelésnyi távolságból látom

az alakuló ülésen azt a ritka energikus egyéniséget, *dr. Belohorszky Ferenc* tanár urat, aki a Bessenyei Kör egykori főtítkáráként az 1930-as években a Kossuth-diákjait munkára fogva, kiadatta Bessenyei Kisebb Költeményeit, megalapította és szerkesztette a megye első, országos színvonalú irodalmi-művészeti folyóiratát, a Szabolcsi Szemlét, kezdeményezte, hogy Bessenyei Bakonszegen nyugvó hamvai Nyíregyházára kerüljenek, örök nyugalomra. Akinek irodalmi tevékenységéről, szervező munkájáról, öregdiákokat összetartó egyéniségéről köteteket lehetne írni.

Őszinte örömünkre szolgált, hogy munkásságának elismeréseként még életében átadhattuk neki Társaságunk Emlékérmét, aminek még szívből tudott örülni! Akkor még leányával, *Sonnevendné Belohorszky Mária*val együtt képviselték a családot.

Mária akkor az Országos Széchenyi Könyvtár főmunkatársa volt. Ma már mindketten, szellemi múltunk felejthetetlen emlékei, bizonyára a csillagvilág tudós társaságának tagjai.

És ott voltak a kezdeteknél a megyei intézmények akkori vezetői is: *dr. Cserenyák László*, a Bessenyei Tanárképző Főiskola igazgatója, *dr. Bakonyi Géza*, az intézmény gazdasági vezetője, valamint az akkori megyei tanács – ekkor még 1987-et írtunk – kultúr-irányítója, *Gyúró Imre*, aki szinte haláláig személyesen, élete párjával, Júliával együtt, gyakran részt vett ünnepi rendezvényeinken.

Társaságunknak nem csak Nyírségben lakó tagjai vannak. Bizony a távolabbi városokban élő barátaink közül is többen távoztak el az elmúlt évek során. Ilyen jó barátunk volt Debrecenben *dr. Némédi Lajos* egyetemi professzor, a neves Bessenyei-kutató. Részt vett és előadást tartott már az alakuló ülésünkön is. Az ő irányításával jelentette meg a mi főiskolánk Bessenyei: Tolerantia című addig kiadatlan művét.

És ilyen jó barát volt a fővárosban élő, egykor Nyíregyházán tanító *Molnár Rózsa* rajztanárnő, aki annak idején már a Bessenyei Körnek is aktív tagja volt. A Társasági Emlékérem átvételekor – a Kossuth Gimnázium dísztermében – meleg szavakkal emlékezett egykori társaira.

Kezdetektől velünk jött, hű társunk volt városunk országos hírű irodalomtörténésze, főiskolai tanár-kollégám: *dr. Katona Béla*, a

tudós Krúdy-kutató, megyénk irodalmi életének fáradhatatlan népszerűsítője. Így szervezte meg a megyei Írócsoportot, s lett a fiatal költők munkáinak szerkesztője, kiadója. A főiskola irodalom tanszékén csaknem húsz éven át láttam szervező munkáját, megyénk irodalmi hagyományainak számbavételét, a fiatal alkotók, főiskolai hallgatók pályára állítását, szellemi életünk lankadatlan inspirálását. A megyei írókról készült topográfia ma is nélkülözhetetlen forrás „kisebb hazánk” kultúrájának megismerésére, további népszerűsítésére. Nagy veszteség, hogy alkotóereje teljében hagyott itt minket.

Ez mondható el az egykori Kossuth-diákról, a hűséges Belohorszky-tanítványról: *dr. Borsy Zoltán* jogász barátunkról, a nyíregyházi ügyvédi kamara elnökéről, akinek jogtudósi lelke élete végéig telve volt az irodalom iránti vonzódással, a görög filozófia szeretetével, magasröptű aforizmák gyűjtésével. Társaságunkban számos szép előadást tartott, bámulatos lelkesedéssel, szinte ifjú lobogással.

Városunk tisztviselőjeként lett társunk *dr. Rácz Géza* kultúr-tanácsos, aki már 1947-ben, Bessenyei György születésének 200. évfordulóján szervezője volt a helyi emlékünnepeknél. Ő fogadta akkor *Szalontai Barnabás* titkár és *Bory Zolt* társasági jegyzővel együtt *Ortutay Gyula* minisztert, az ünnepi rendezvény hivatalos szónokát. Most, az újkori alapítás óta, derűs lélekkel vett részt Társaságunk ülésein, amíg csak a lábai fel bírták hozni a gimnázium lépcsőin a díszterembe! A karácsonyi fehér asztalnál szívesen koccintottunk saját termésű borával.

A Sóstón kialakított múzeumfalú alapítójaként lett társunk *dr. Erdész Sándor*, aki néprajzi, etnikai témájú előadásaival gazdagította Társaságunk életét. Az ismeretterjesztés legjobb módszereivel –ahogy annak idején a szabad-lyceális szakosztályban ezt *dr. Vietórisz József* megálmodta.

Szintén a helyi alkotók között emlékezünk *dr. Horváth Sándor* ügyvéd barátunkra, aki nyugalmazott éveiben ifjúkori élményei alapján több kötetben írta meg történelmi tapasztalatait. Ezt a regényes formába öntött gazdag életutató számos színes előadásban osztotta meg velünk.

Hosszú, tevékeny éveken át volt társunk, s a Bessenyei-hagyományok ápolásában végigdolgozott élet után hagyott itt

minket *Kiss János*, a városunkban működő Bessenyei Kollégium igazgatója, akinek lelkiismeretes pedagógiai munkásságát még életében diszoklevéllel ismertük el. Kollégiumi diákjaival vállalták Bessenyei síremlékének gondozását. Tanrendbe illesztett rendszeres rendezvényekkel, versmondó versenyekkel, színpadi előadásokkal, szakmai hozzáértéssel és az ügy iránti elkötelezettséggel végezte felelős munkáját. Milyen kár, hogy a városi vezetés – összevonás ürügyén – megszüntette ezt a Bessenyei nevét viselő középiskolai kollégiumot!

A megyei művelődés egyik elhivatott szervezője volt *Iváncsó Dénes* tanár barátunk is, aki Nyírpazony községben neves karvezetőként működött hosszú éveken át. Lelkes tagja volt a Kodály Társaságnak is. Munkájának fáradhatatlan segítője felesége *Sárka*, aki ma is hűséges tagja Társaságunknak.

Nyugalmazott korában csatlakozott hozzánk a Kossuth Gimnázium egykori tanára *M. Takács Ferenc*, s rendezvényeinken – amíg csak ereje engedte – derűsen, nagy érdeklődéssel vett részt.

Kivételes tehetségű, szinte reneszánsz típusú társunk volt *dr. Szabó Gyula* sebész főorvos. Gyógyító munkája mellett igazi művészbárát volt. Ha kérték, közreműködött a Tarcai tanár úr zenetörténeti előadásain, de voltak önálló versmondó estjei is. Fellépéseit – Társaságunk rendezvényein – színházi rendezői színvonalon produkálta.

Köteteiben a szívszorító novellák mellett szellemesen derűs versei is olvashatók. Kellemes orgánuma, színpadi mozgáskultúrája mindig nagy tetszést váltott ki. Váratlan, tragikus halála valamennyiünket megdöbbsentett.

E gimnázium tanára volt *Barota Mihály* író és irodalmár, aki jóllehet nyugalmazott éveit már Dunántúlon élte, nyíregyházi kapcsolatait mindvégig fenntartotta. Műveiben – többek között – az '56-os forradalom megélt élményeiről, a megtorlásról, valamint a pannon táj irodalmi jelenségeiről írt szuggesztív erővel.

Az aktív, műveket is produkáló, előadói és szervezői képességekkel rendelkező tagok mellett természetesen jó néhányan voltak olyan társaink is, akik figyelmükkel, folyamatos érdeklődésükkel, a rendezvényeinken való részvételükkel és anyagi támogatásukkal nyilvánították ki hozzánk-tartozásuk tényét.

Ilyenek voltak a fővárosban élő *B. Megyeri Gabriella* tévészerkesztő, *Ilosvay Gyula*, a szabolcsi öregdiákok klubjának vezetője, a Debrecenben élő *dr. Kiss Lajos*, egykori nyíregyházi levéltáros, és a tiszaberceli Bessenyei Szakközépiskola igazgatóhelyettese, *Sóvári Mihály*.

És a helyben lakók közül is voltak jó néhányan, akik idősebb koruk, vagy elfoglaltságaik miatt csak ritkábban tudtak részt venni a társasági életben. Ezek a ma már csillagvilágban élő társaink voltak: *dr. Kubassy Tamás* és felesége, *dr. Nádassyné Mikler Anna*, *Fábián Sárika*, *Szabó Vilmosné*, *Kovács Imréné Bessenyei Erzsébet*, *Tarnay Ottó*, *Orosz Szilárd*, *dr. Kávássy Sándor* és *Homoródy Pál*.

Ritkábban, ám szívesen látogatta rendezvényeinket *Szitha Sarolta* közgazdász, aki nővére hívására jött hozzánk. Mária ugyanis Társaságunk alapító tagja ma is rendkívül aktív, aki tanári pályája befejeztével hatalmas munkába kezdett, és megírta a Szitha család történetét, több kötetben. Az évek során folyamatosan megjelenő regényfolyam könyv-premierék formájában került a Társaság elé, s ezekből színes teljességgel bontakozott ki előttünk a család Nyíregyházán betöltött kultúra-teremtő tevékenysége.

Hűséges és munkánkban szíves segítőtársunk volt a mindig mosolygós *Listván Attiláné Katalin*, aki – többek között – a Társaságunk fennállásának 20. évfordulóján tartott ünnepségen, műszaki tanár párjával együtt DVD-n rögzítette azt az emlékezetes rendezvényt, amelyen felavattuk a legújabb Bessenyei-mellszobrot, és a Megyeháza szép díszterme – amelyben 1898-ban megalakult a Nyírség első irodalmi egyesülete, a Bessenyei Kör – közgyűlési határozat alapján felvette a Bessenyei-nagyterem nevet.

Nem feledjük azt a Nyíregyházán született és Budapesten elhunyt *dr. Bodrog Miklós* lelkész barátunkat sem, aki a Kossuth Gimnázium kitűnő diákjaként indulva jutott el a teológiai katedráig. Közben – rendkívüli irodalmi vonzódása okán – Weöres Sándor munkaközösségében zsoltárfordításokkal és énekszövegírással foglalkozott, majd műfordítóként a lélekbűvár Freud műveit tolmácsolta, és tanult pszichoterapeutaként maga is írt tanulmányokat e témában. Felkészültségét – itteni előadásából – a Társaság tagjai is megismerhették. Csak remélni tudjuk, hogy

a felnevelő gimnázium falán emléktábla hívja majd fel a figyelmet erre a 80 évig tartó gazdag, küzdelmes életre, amelynek lényegét költő módján ő maga így összegezte: „Az életem nem az enyém, / Csillag vagyok Isten egén.”

Az 1987-es megalakulásunk óta aktívan élt együtt Társaságunkkal *Bachát László* nyelvész professzor, a Főiskola nyelvészeti tanszékének vezetője, a magyar nyelv szépségének és változásainak avatott ismerője, a diáknyelv mai alakulásának kutatója, nyelvész nemzedékek szakmai elindítója. Társaságunkban tartott előadásaiából is sugárzott az igényesség, a tudósi magatartás, ám mindenek fölött anyanyelvünk megbecsülése és szeretete. Hitelessé emelte Bessenyei megállapítását: „Minden nemzet a maga nyelvén lett tudós...” Ebben az évben hagyott itt minket. Távozása nemcsak Társaságunk aktív tagjai közül, de nemzetünk nyelvész-társadalmából is hiányozni fog. Felesége, *Éva* velünk együtt őrzi emlékét.

És íme, a 2009. év utolsó hetében búcsúznunk kellett egy nagyon kedves társunktól. Az égi énekkarnak sürgősen szüksége volt egy újabb karvezetőre. Karácsony éjjelén jött a meghívó. És *Tarcai Zoltán* barátunk, testvér társaságunk vezetője, zenei életünk feledhetetlen irányítója – ahogyan egész életében – most is méltó tartással, híven tette, ami számára tenni rendeltetett!

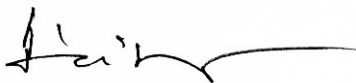
Csodálatos életét számunka mindig derűs tekintete és dallamok ezrei őrzik!

*

Az emlékezés szeretetével tekintettünk vissza az elmúlt évekre. Bizony, sok értékes alkotótársunk távozott közülünk a tovatűnő évek során a csillagvilág magasába!

Hogy hiányoznak-e szeretteiknek és nekünk, a még itt maradt társaknak, nem lehet kétséges. De hogy ittlétük nem múlt el nyomtalanul, az is bizonyos. Nem csak azért, mert életük példát mutatott emberi tartásban, szülőföld szeretetben, a tudomány és a kultúra megbecsülésében, és ahogy Bessenyei is igényelte: „a jóra való törekvésben”, hanem abban az értelemben is, ahogyan az *Öröklét* című vers záró sorai a reményt és a bizodalmat sugározzák: „... ami egyszer végbement, / azon nem másít semmi rend, / se Isten, se az ördögök: / múltónak látszik és örök.”

Csillagvilágba tért társainkra emlékezve, ebben a reményben és bizodalomban köszöntöm az élőket, és a kegyelem e ráadás-
évében kívánom valamennyiünknek a 2010-es esztendő bölcs és
méltó megélését.

Dr. Bánszki István

a Társaság elnöke

Weöres Sándor: Öröklét

A Föld, hol az élet terem,
a mindent elnyelő sírverem
a síkság, hegy, tenger, folyó
öröknek látszik és múló.

Világúr és mennyboltozat
sok forgó égi kapcsolat
a milliárdnyi tűzgolyó
öröknek látszik és múló.

Mit eltemet a feledés,
egy gyík-kúszás, egy szárnyverés,
egy rezdület, mely elpörög
Múlónak látszik és örök.

Mert ami egyszer végbement
azon nem másít semmi rend,
se Isten, se az ördögök:
múlónak látszik és örök.

SZÍVHANGOK

Mentegetőzésféle

A Bessenyei Társaságban most bemutatott, *Szívhangok* című első kötetem elnagyolt vázlatát jelzik az itt következő versek. Nagyjából tükröződik benne mindaz, ami a mindennapokban foglalkoztat. Talán leginkább nemzeti múltunk nagyjainak s az általuk képviselt eszméknek a sorsa, illetve a ma emberének helyzete, jövője. Elismerem, a kép meglehetősen sötét, de bárcsak a tükörben volna a hiba!

Vak királyok karácsonyán

(2004)

Holdtölte van, tele a világ fényel,
s a királyok vakon, botozva járnak.
Szikrája sincs az égi tűzcsóvának,
s nekik hiába égne már a fényjel.

Az útjaik gubancos gomolyagba
kuszálódtak, és ők csak mennek, mennek,
de híre sincs még sehol Betlehemnek,
ami nekik megváltást, nyugtot adna.

És mindegy már, éjjel-e vagy nappal,
az álmaik valahogy köddé lettek,
s elsodródtak egy kóbor fuvallattal.

De mert otthon a népek hitre várnak,
ha nyögve és sziszegve is, de mennek,
vakon, neki a hideg holdsugárnak.

Balassi utolsó fohásza

(1594. május 30.)

Kulcsár Zsuzsanna tiszteletes asszonynak ajánlom

Elszámoltam már veled, Uram, végső imámat hozom. Alázattal zörgetek vele mennyei ablakodon.	Megismertem kezeid súlyát, s most lábad elé rogyva, széthulló testem nem számít már egy percnyi irgalomra.
--	---

Csak te tudod vétkeim számát, hulltak, miként a polyva, jutott belőlük az óceán vizére, s az Ipolyra.	De könyörgök, Mennyei Atyám, ne taszítsd el a lelkem, s őrizd meg e balsorsú népnek kötetnyi gyarló versem.
--	--

Mindenem seb és üszök, Uram, az életem, a hitem... Jajaimat hagyom csak tisztán a Duna mentiben.	Enyhítsék kínját, és okítsák soraim, míg majd jó más, nálamnál különb: egy új Homér vagy tán egy újabb Jónás.
---	--

Csokonai Vitéz Mihályhoz

– halálának 200. évfordulóján –

Rossz bolygóra születél, Mester, jegyben jártál az elemekkel, vicsorgó faggyal, morgó tűzzel, szegénységgel, aranyos szűzzel.	üszökké lett lobogó lázad, a Russzók s a huszadik század.
--	--

Kaján múzsa szolgálja lettél, cúgos pusztára keveredtél: már bölcsődre vad szelek hulltak, s koporsódra is deret fújtak.	Ki dúdolja ma verseidet, s ki simítja meg halott hited? Néhány próféta, deák, ítéssz. Bizony, kevesen vannak, Vitéz.
---	---

És ha a világ fel-felfénylett, templomod is, házad is égett,	De idő, csend nem foghat rajtad: bár cimbalmod nagyokat hallgat, zengő igéid, akár a nap, zsoltáraink közt aranylanak.
---	---

Egy mai kocsmában

– József Attila nyomán –

Kövilő bűz,
füstmarta falak.

A szobafestő
rajtuk töltötte ki mérgét.
A padlón csikk, szalámidarab.

Játékgép falja a házi békét:
egy kopott Nagy Pál vagy Kiss Péter
incselkedik a szerencséivel.
Az asszonyok száján bugyog az átok,
és kuncognak a milliárdok.

Balga bölcsek hol motyogó, hol vad
igéi járnak be a termet,
s öblögetik a koponyákat.
Áporodott szaguk mindent áthat.
Telt poharak mellett hervadoznak
a párok s az egy napi szerelmek.

Az ember itt,
hörpölvé a fukar kezekkel mért
lőrét és a söpredék világot
– habzó égről, mennyről mit se tudva –,
öklendezik, tántorog és krárog.

A lelkeket
széttördelt kedvek töltik meg színig.

Egy csuporban művirág virít.

Itt öli bűját munka nélkül
az egykori bányász, kohász,
segédmunkás és pedagógus;
s volt bár otthona Mike, Hodász,

Abod, Gara vagy Rátót,
itt ülnek a kirugdalt ingázók,
s noha munkára még nem restek,
sokan közülük hetek óta
egy huncut fillért sem kerestek.

Hiszen a törvény megint itt tart,
hogy nem a munkás védelmére
gyámolítják a gyáripárt.

S itt van a sarki fűszeres,
ki nem hiszi: hiába lázad,
törvényesen söpörték ki
kis üzletét s az életét
a szabadon versengő társak,
a nagy hatalmú áruházak.

És itt virraszt a romlott fényben
a költő, a rokon.

Nem zendül már a nép nevében
csatadal a rekedt húrokon,
s nem gyűjtogat szíveket s csillagot
– az üzemek fölött:
tilos véres napokról álmodni,
s nincs munkásság,
mely vasba öltözött.

Virraszt a költő, feje köré
pőfékelt sűrke glóriával,
de nem veszi zokon.

Elrágódik egy szikkadt szendvicsen
s a letűnt korokon.

Hitte, hogy a lélek mérnökeként
egy emberi,

új hazát teremthet,
és most száraz szemekkel hebegi:
„Óh, én nem így képzeltem el
a rendet.”

Virraszt a költő, és a kísértetes,
holt eszméktől nyüzsgő éjszakában
jönnek sorban,
rossz szekerek mélyén tépelődve,
elődei,
a magyar bárdok,
átokverte sorsuktól sodortan.

Karavánjuk mögött jajszők szállnak,
kardok csattognak, gránát robban,

besűgők járnak lábujjhegyen,
s porkolábok csizmája dobban.

S ahogy jönnek
hazájuktól
s Istentől verten,
megtépett csapatokban,
költőnk lelkében
lángírás lobban:

„Érdemes volt-e ázni, fázni,
csak a jövő kövén csírázni,
vérszagú szörnyekkel vitázni,
ha ráment életed!”

Nézelődő

Kisgyermek néz ki az
ablakon,
mögötte az őrző
hatalom:
a mami két karja
kitárva –
a szűkös szabadság
határa.

Odakinn rejtelmek
és csodák
lepik el a csöppség
kozmoszát:
madarak az égi
világot
s a földet a nyíló
virágok.

S mi minden csábít még
odatúl!
Kocogó lovacska
fiastúl,

suhanó autók,
agarak
és a fán fennakadt
sárga nap.

Tipegne hozzájuk –
nem lehet,
bezárják körükbe
a kezek,
topog, majd kiabál,
felszepeg,
s paskolja az óvó
kezeket.

Hogy jönne még vissza
valaha
ez az elvágyódó
kisbaba,
ha majd ott, a kinti
hatalmak
köréje fonják a
hatalmat!

Várady Antal emléke

Paszab fölött a Pegazus,
Hátán a költő karddal s lanttal.
Lenéz: vajon ott poroszkál-e még
Az emléked, jó Várady Antal.

Toporzékol az égi pejko,
s mikor bevág vékonyába a kín,
kirüg, s csillagmezőket tiporva
vágat tovább időtlen útjain.

Tavasz a télben

(pillanatkép)

A január tavaszi maszkban
dúdolgatja, hogy már tavasz van,
nyíljatok szívek, hóvirágok,
vidítsátok fel a világot!

S vannak, akik elbolondulnak,
és e bohócnak jól bedűlnék,
feledve fagyot, fergeteget,
s hogy nem eszik a farkas telet.

Lám, egy menyecske frissen, fessen,
papucsban fut át az úttesten,

talán a boltba, a postára
vagy csak egy röpke találkára.

Elhagyta egy percre a pultját,
talán az egész havas múltját,
csípője ring, a haja libben,
nóták remegnek kebleiben.

Papucs is ritmusra csetteg,
dalra kelti a kövezetet,
és megy, arcát mosollyal fedve,
megy közelgő kikeletbe.

Jelek

Ökörnyál leng a gyülekező
őszi jelekre fennakadva.
Fülelek hulló éveim közt
Az elhalkuló madarakra.

Az emlékek erdeje susog.
Tisztás szélén érik a vackor.

Lelkemre fanyar fények szállnak,
és az ének a torkomra forr.

Mert a lombsátor árnyaiban
finom ujjak hűvöse matat,
és lopkodja a szívem alól
a csillagszemű madarakat.

Trianoni zárszó

(2005. dec. 21.)

A sorompók
ma lehulltak a magyar körül.
A szívem örül,
de fülemben tatárhad üget,
Kétségbeesve keresgélem
a gyepüket.

ARANY A HOMOKBAN

2006-ban jelent meg az ARANY A HOMOKBAN című verseskötet. Már a címlapja is (*Beregszászi Szabó Tibor* grafikusművész alkotása) sokat elárul tartalmáról, mondanivalójáról. Ha elolvassák a verseket, valóban kiderül, hogy Szabolcs homokja is képes aranyat teremteni.

Pagonyi Szabó János is Szabolcs szülötte és neveltje, ennek megfelelően ismeri, szereti és megérti az itteni embert, akit behelyez természetes közegébe, a homokba. Tudja, nehéz itt az élet, mégis szorgalmas kitartással, az arany búza mellett arany költemények is születhetnek.

Kötete hat részre tagolódik: első az ÉDES-KESERŰ SZERELEM. Megismerhetjük a szerelmet, a csalódást, az új szerelmet. „A csillagos éjszaka ragyog, / És benne egyedül vagyok. / Üresen tátong az ágyam, / S mellette sóhajt a vágyam...” (Csillagos éjszaka) – De a Fény és árnyékban így vigasztalódik: „... Bármily szögben esik fényed. / Árnyékként követlek téged. / Alacsony, vagy magas e szög, / Megnövök és eltörpülök.” – „Hajódra szegődtem, rögtön, ahogy hívtál, / Mert a fedélzeten egyedül maradtál...” (Együtt hajózva) Ezek után nem kell kommentár, hiszen mindenki átélhetett hasonló érzelmeket.

Második rész az ÉRZELMEK HÜRJAIN. Ismét érezhető a megtalált boldogság ünnepe, hétköznapija. Bár elsiratja imádott édesanyját, de tudja, hogy „Csak az hal meg, akit elfelejtene!” „Hogy be tudja tömni az éhes száját, / Varrt, mosott egyre – egyre másoknak...” (Drága jó anyámhoz) Érzelmei nemcsak emberekhez, hanem a környező világhoz is kapcsolják. „...Lépkedve a szállingózó hópelyhek között / A múlt szépsége, tisztasága leng körül. / Az érzések kavalkádja teljes özönének / A fellobbanó lángoló lelkem hogy örül...” (A múlt emlékei)

A TERMÉSZETDALOLO cím magáért beszél. Megihletti a természet sokszínű csodálatossága, változatossága. Megéneklí az évszakok változását, az őszi mezőgazdasági, ház körüli munkák nehéz-szépségét. Szívhez szól a természet apró rezdüléseinek megfigyelése: „... Buzgón a szellő körbetáncol rajta, / A tűzpiros pipacs derekát beadja. / Szerelmük sikolya felhallik az égig. / A pacsirta nászadalával kíséri végig...” (Pipacsnász)

A BÁRSONYOS SZÍVDOBOGÁSOK a következő. Ebben főleg az unokája iránti szeretet csendül ki. „... Papát csináltál belőlem! / Örülök is nagyon ezért. / Isten adott egy kis betyárt – / Éljl sokáig Kis Richárd!...” (Unokámnak)

Ha eddig úgy tetszett, hogy Pagonyi Szabó János olyan költő (ember!). akinek lényege az EGO – tévedés. Tisztában van ugyan a képességeivel (amit még ma is fokozott tanulással, képzéssel fejleszt!), de érzékenyen reagál a körülötte történetekre, akár pozitív, akár negatív benyomást tesz rá.

„LÍRÁM VÍG HÚRJAIN táncolnak ujjaim!” „... Szavakban szellemek: rímekbe szedtelek. / Szikrázó gondolat: sorokba fogtalak. / Formába bűjtatok, lelkekre hassatok. / Csengjetekbongjatos hullámzó dallamok...” – írja ugyanebben a versében. De amilyen igényes magával, ugyanolyan kritikus másokkal szemben is. „... Mielőtt megírnád versedet, / Mint rangos elődök, mesterek: / Mérd föl az Olümposz magaslatát: / Lelkedet alázat hassa át!” (Költő, ha írod...)

LELKEM EGY KÖLTEMÉNY – de még milyen kemény! „Kitalálták mára, hogy a munka ára / Csak egyszerű számtan fordított aránya. / Megvan hát a képlet, a kapu kitérve: / Delejes a kényszer, indulat kizárva...” (A minimálbér ára) Hangja és haragja egyre keményedik a sok ígéret be nem tartásával. „... Van itt égi manna, temérdek csalétek: / Vigyétek csak bátran –, ez is kár belétek! / Azok meg habzsolva tejfölöset esznek, / UNIO-s asztalnál sem szerénykednek...” (Ígéret-kosár) Ugyanígy figyelembe veszi az öregek, a vakok, hallássérültek, a hajléktalan mellözését – de nem feledkezik meg soha Isten kegyelmét kérni...

Mint az előző idézetekből látható, Pagonyi Szabó János leginkább a versírás kötött formás stílusjegyeit alkalmazza. Kipróbálja magát a magyaros, a nyugat-európai és a már távoli (mások által alig ismert) régi görög vers-típusokban egyaránt. Ragaszkodik – a ma már egyre inkább mellözött – rím-ritmus alkalmazásához. Ezt annál is inkább magáénak mondja, hiszen egyrészt példaképei: Arany, Petőfi, Vörösmarty, Váci is ezen stílusban nyilvánultak meg – másrészt így szeretné őrizni a tiszta magyar nyelv ősi szépségét. Így lesznek versei egyértelműek, közösségiek, könnyen követhetők minden olvasó számára. Tehát kerüli a felesleges rébuszokat, idegen kifejezéseket. Tiszta, világos képet akar közvetíteni, fegyelmezett formában. Versei így könnyen

szavalhatók – sőt nagyrészüik még énekelhető is lehetne. Ezért ír imát, fohászt a mai érző ember nevében.

Érdekességként megpróbálkozott – sőt most már gyakorlottan – a leoninus stílussal, az akrosztichonnal és különleges, szójátékos alliterációkkal is. Szinte kötelességének érzi, hogy kipróbálja magát a legkülönösebb formációkban. Jellemző vonása, hogy nem a mennyiségre, hanem a minőségre törekszik. Munkái nem perc-szülöttek, hanem – ha úgy érzi – többször is átdolgozza, amíg tökéletesnek nem ítéli őket. Ez mutatkozik meg könyvének előszavában, ajánlásában, epilógusában, ahol igazi szakértők minősítik tehetségét. Ennek köszönheti számos kitüntetését, díjait, elismerő okleveleit. Mindezek ellenére nem hivalkodik velük, mert azt tartja, hogy aki őt olvassa, megérti, az úgyis hívja önálló estekre, előadásokra.

Befejezésül álljon itt az élet összefoglalásaként egy idézet a Meghalni születünk című verséből: „Meghalni születünk erre a világra! / Más lehetőséget nem igen kapunk. / A képlet – akár matematikába’, / Két pont közötti egyenes az utunk.”

Török Ferencné Bognár Márta

A minimálbér ára...

Kitalálták mára, hogy a munka ára
Csak egyszerű számtan fordított aránya.
Megvan hát a képlet, a kapu kitárva:
Delejes a kényszer, indulat kizárva.

Örülhet, ki munkát kapott valahára:
Kemény a helytállás, ne számítson másra!
Könnyelműségének szabva a határa:
Kevés munkabérét várja a családja

Nemigen gondolhat önzően magára:
Áhítózni tud csak Bachus italára.
Huzatos zsebéből nem is tellne másra –,
Gondolatára is összefut a nyála.

Lehetőség nyílik –, azt mondja a fáma:
Külföldön történő munkavállalásra!
Hogy eredményes legyen a multik álma:
Úgy véljük, befogadtak EURÓPÁBA!

De hol voltunk 895 óta???

S ez jött most – úgymond – minékünk kapóra?!
Nekik meg dobszóra repüljön a gálya?!
Nem ülhet a nemzet evezők padjára!!!

Alantos munkáért kevesebb a bére,
Méltatlanabb arány ettől nem is kénel!
15–20 évvel előttünk haladva
Temérdek előnyük nem lesz lefaragva.

Nyerő útvonaluk sorompóval zárva.
Minimálbéréből juthat egy kapára?
Megrendült erejét csak: arra használva,
Hogy hazai földet húzhasson magára!

De addig is homokban, sárban csúszva,
Már kitartását veszítve, porba hullva,
Csak reménysége lehet erősebb nála:
Büszkesége lehetne utolsó mentsvára!

2010-ben az EURO-ra szavára
Megdőlhet a nézet – a színvonal javára?!
Virágozik nemzetünk az UNIÓ-s családban?
Vagy mostohák maradunk EURÓPÁBAN?!

Pajkos lírám

(akrosztichon-duó)

Pajkos lírám ... számos szere**P**
Ahogy csábít múzsám csókj**A**
Gerjedező lelkem reme**G**
Oly magasztos, sokat mondó**O**
Nyájas lényed kútja árvá**N**
Yardok útján felhő-toron**Y**
Ily repeső szívnek várni**I**
Szállni kell már, szárnyam fesze**S**
Zeusz lánya ott epede**Z**
Alamizsna minden csókj**A**
Buja bája tán a legszeb**B**
Ó! Szerelem, rózsabimbó**Ó**
Jajdulj húrom, szakadj sóha**J**
Áradj esdő lírám hozzá**Á**
Ne vess, Istennő, de mente**N**
Oda szíved, szép Erat**O**
Sebet üt rajta a Nyila**S**

Festettem

(festőművész barátainak)

Bár most még fecsegek, veszek egy ecsetet,
 Palettát, festéket, vásznakát, kelléket.
 Vásznamat remegve szegezném keretre!
 Állványon, napfényben festeném meg képem!
 Olaj- vagy vízfesték-, színeket kevernék.
 Mielőtt ráhajtok, iskolát választok
 Lehetnek olaszok, lehetnek hollandok,
 Németek, franciák. Mégis tán' magyarok!
 Stílusban: gótika, reneszánsz, vagy barokk –
 Mikor a habitus olyan romantikus!
 S vannak még -izmusok, csalóka rigmusok!

Múzsámat kérlelem, s témámat érlelem...
 Ecset a kezembe, ihlet a lelkembe.
 Előbb csak vázoló remegő vásznamon:
 Anyákat, szépeket. Máriát, Gyermeket.
 Életet, keresztet. Istentől szenteket.
 Szeretőt, gyönyörút. Sikoltó hegedút.
 Morózus gordonkát, búsongó nagybögőt,
 Tövisből koszorút, éveket, szomorút.
 Tájképek, csendélet olajból kennélek...
 Vizeket, hegyeket, hósipkát, felleget,
 Romjain várakat, alföldi tájakat.
 Házakat, templomot, temetőt, harangot.
 Lovakat vágtában, pipacsot szántásban.
 Madarat fészkében, égboltot kékjében.
 Mattosat, fényeset, csillámló fényeket:
 Barnákat, zöldeket, virágzó földeket.
 Rólad egy arcképet, nyakamba tennélek...
 Fényeket, árnyakat, angyali szárnyakat.
 Hatalmas vásznakot, miniatúrákat.
 Csillagot kigyúlva, s magamat kinyúlva...
 Állványon száradna, mennék az ágyamba.
 Aludnék édesen, holdfényes éjjelen.
 Álomban fürödnék... körben a dicsőség!
 Ébredő valóság, csekélység, apróság...
 Festettem, játszottam! S mindezt csak álmodtam?!

Fényembe zárlak

Ha sírni kell, hát sírjál! De bírjál ki minden kint, Mint kinek hátán vágják, Ácsolják keresztjét kint.	Nyögve, gyötrő életért Hétrét hajolva össze. Vállaltad a létet, még Éltet hited... a tudat, Mutatva néked végig Az égig fényes utat.
Szörnyen súlyos teherként Letennéd tán örökre,	

Veled lépkedtem rajta
A rajt, cél között menet...

ET SIC ITUR AD ASTRA*

Majd ha kapsz hozzá kegyet.

Rohannod azért nem kell,
Reggelre a gond is ébred...
Térded rogyan, de menjen,
Legyen áldás igéden!

Zsenánt** megállni közben,
S csöndben lehunyni szemed,

Lelked készülhet közben...
Időtlen térben lehet!

Vigyed kereszted tovább!
Csodát kell ott megélned!
Reményed a Golgotád,
Boldogság lesz elérned!

Felérve csak kiáltozz!
Imádkozz! Csendben várlak.
Láttad? Napod már áldoz.
Változz! Fényembe zárlak!

* ÉS ÍGY JUTUNK A CSILLAGOKIG

** kínos

Vénusz

Igazi fényes, csillogó csoda...
Magasság, mélység gyönyörű nője!
Elképzelt-való istennő volta...
Szerelem, szépség testesítője!

Mosolya, bája izgató remény...
Varázsa kéklő szemében rejlik.
Regénybe illőn vágyódik, szegény.
Szerelmét kapja, aki csak bízik.

Alakja nádszál, ahogyan mozdul
Ölében rózsza kelletti magát.
Tikkasztó nyárban eső, ha csordul,
Szomjazó mámor italra talál.

Pillangó-éjjel, szárnyait veszi...
Esthajnalcsillag könnyeket ejtett.
Ébredő Napnak észre kell venni:
Virágos kertre gyöngyharmat
pergett.

Vénusz = a szerelem és szépség istennője

= a Naptól számított második bolygó (= Esthajnalcsillag)

= gyönyörű nő: igazi szépség

Nyafogó magányom

Irígy-esték úgy szeretnék,
Nyafogó-magányom látni!
Harang-szólít-ringatózik,
Éjszaka-szép-szava csábít!

Kíváncsi volt, sunyít a Hold...
Kémeleli függönyöm ráncát!
Sarló hegyén csillan a fény,
Sápadva lejti táncát!

Tűzben-égve-szökken vérem...
Sóhajom ébreszti vágyam!
Gyöngy-verejték-csöppen-közben,
Fordul a kulcsom a zárban.

Lépted vélem már hallani...
Nyúlik az árnyék utánad!
Kútba-esett így a szándék,
Hold-lovagom, de utállak!

Ígéret-kosár

Ígéret-kosárból etetik a népet,
A bőség szaruja csak enyhe dicséret.
Éhezi a nemzet, igaz szóra vágyik,
Üres beszédekből bőven vacsorázik.

Van itt égi manna, temérdek csalétek:
Egyétek csak bátran – ez is kár belétek!
Azok meg habzsolva tejfölöset esznek,
UNIÓ-s asztalnál sem szerénykednek.

Ha megüli a falat, gyógyítani szalad:
Orvosság a bankban milliókra dagad.
Súlyos a trauma, de viszik a pálmát,
Tengervíz nyaldossa nyaralójuk lábát.

Az istenadta meg asszisztálhat nekik,
Mikor feje fölött javait fölözik.
Legel a nyáj tovább, kolompja sem hallik,
Csahos ebek hangja is csendbe torkollik.

Az ősi medencében kókadt a lélek,
Fojtottak a szavak, csak üres remények.
Milyen súllyal billen libikóka-álom?
Nem tudja a nemzet, melyik lábra álljon?!

Váltólázban szenved, öntudatlan tette?!
UNIÓ-s államok döntöttek felette!
Gyászolja majd népünk, égbe száll imája.
Halott volt, nem is lesz demokráciája?

„AZ EMBER TRAGÉDIÁJA” címszóba téve
Átok szállt nemzetünk megmaradt felére?!
Gubbaszt a madár is felbolygatott fészken:
Hej, de büszkén ülne KÁRPÁTOK SZENT BÉRCÉN!

Vigyázná életünk, biztatná az álmunk:
Testvéri körökben vígan parolázzunk
Észak hűvösével, forró déli tájjal,
Napkelet fényével, nyugat alkonyával.

„ÁLOM AZ ÁLMOMBAN”...? Madáchot idézem!
Mennyei segítséggel valósággá érjen!
Hálás lenne érte, felállna nemzetünk!
„A MAGYAROK ISTENÉRE ESKÜSZÜNK, ESKÜSZÜNK!”

A KAPOCS című kötet bemutatása

Megköszönöm Bánszki István elnök úrnak a felvezető gondolatokat és az előlegezett bizalmat, hogy itt szólhatok. Ebben a patinás teremben, a Bessenyei Társaság szervezésében és a Kossuth Lajos Evangélikus Gimnázium jóvoltából – mint ahogyan az elmúlt két évtizedben tapasztaltuk – számtalan emlékezetes rendezvényre, köztük könyvbemutatókra került sor. És hát könyvről szólva, ha rápillantok a nagy múltú professzori iskola 1843-ban alapított könyvtárának impozáns könyvszekrényére itt a díszteremben, melyben régvolt korok auktorainak muzeális értékű munkái, és újabb századok alkotóinak művei sorakoznak, ezt a felbecsülhetetlen szellemi értéket látva, ebben a környezetben sajtó könyvről szólni nagy megtiszteltetés, és nagy felelősség is egyben.

Mostani könyvem, a Kapocs, amelyben az elmúlt bő évtizedben, különböző szaklapokban és folyóiratokban megjelent írásaimat gyűjtöttem össze, fogtam egybe, kimondottan könyvtár háttérű és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei aspektusú válogatás. Alcíme szerint: szerzők – művek – könyvtárosok, ahol is a szerzők nagy többségében a megye szülöttei (tanárok, muzeológusok, könyvtárosok, újságírók, szellemi szabadfoglalkozásúak), az általuk írt lírai, prózai munkák a megyéről vallanak, és a könyvtárosok azok, akik a hely szellemét megjelenítő szépirodalmi, helyismereti, helytörténeti köteteket népszerűsítik, hivatásuk szerint eljuttatják az olvasókhoz. A gondolat-közvetítés láncolatában ez a három tényező nemcsak feltételezi egymást, de együttthatásában van jelen, s a Kapocs címválasztással éppen az volt a célom, hogy hangsúlyozzam a kultúra szolgálatában az egyes művelődési területen munkálkodók egymásrautaltságát, a szakmák közötti összetartozás fontosságát, és jelezzem az értékképző folyamatban a könyvtárosok szerepét. A könyvtárosokét, akiknek kötelessége, hogy értékálló irodalmat adjanak kézbe, hasznos információt közvetítsenek, megkülönböztetve ousút a búzától, ellensúlyozzák a kommersz térnyerését, mely megjelenik a könyvpiacón, és egyéb kultúr-salakként demoralizál a médiában.

Mielőtt azonban magáról a könyvről beszélnék, néhány gondolatot szeretnék elmondani az előzményekről, melyek nélkül ez a mostani

kötet nem születhetett volna meg. Ehhez kissé vissza kell tekintenem az időben, felidézve tollforgatásom bölcsőhelyét. Az 1960-as évtized végén vagyunk. A pályám úgy alakult, hogy a Nyíregyházi Városi Könyvtárak Közponjában (a mostani polgármesteri hivatal első emeleti, ónémet stílusú bútorzattal berendezett szobájában) szervező könyvtárosi feladatkörben dolgoztam, *Kovács István* igazgatása alatt. A munkánk a nyíregyházi külső kerületek valamint bokortanyák könyvvvel való ellátása volt, akkoriban 42 fiókkönyvtárba, könyvkölcsönzőbe szállítottuk ki a könyveket, cseréltük, frissítettük, szerveztük az író–olvasó–találkozókat, írtunk néhány soros könyvajánlásokat, iparkodtunk a magunk eszközeivel a periférián élők esélyegyenlősége megteremtésének érdekében.

Aztán 1971-ben átkerültem a Móricz Zsigmond Megyei Könyvtárba, *Merkovszky Pál* igazgatóhelyettes helyére, aki a Tanárképző Főiskola könyvtárának vezetését vállalta el. A Benczúr téri, polgári házban székelő könyvtárban akkortájt eléggé kaotikus állapotok uralkodtak, az intézmény kinőtte kereteit, az épület szűkössége miatt csorbultak szolgáltatási funkciói, elodázhatatlanná vált az új könyvtár megépítése – 1973 március 15-én alapkövetel, 1975 októberében könyvtáratavátás –, volt tennivaló bőven. Értékes kollégák körében dolgozhattam, mint *Bory Zsolt*, *Biczák Lászlóné Mártika*, *Somogyi Jolán*, a *Rába*-házaspár és mások.

1972-ben a könyvtár kiadásában megjelent egy módszertani kötet, *Margócsy József* Megyénk irodalmi hagyományai – eredmények és feladatok megyénkben címmel. Küllemét tekintve nem a legsikerültebb, pénzsűke miatt stencilezett, féloldalas szövegnyomású (csak a páratlan oldalakon volt olvasható szöveg), de tartalma szerint fontos útmutató, feladatkijelölő jellege miatt fogódzót jelentett. Ebben már szerepeltem a Szabolcs-szatmári Szemlében írt egyik könyvismertetéssel (Kertész László: Fák és agancsok), és ez további munkálkodásra inspirált.

Említeni kell azt is, akkortájt (már tanári diplomával a hátunk mögött) fejeztük be az ELTE könyvár kiegészítő szakot, innen a megyéből öten, a Kovács-házaspár Tibor és a felesége *Pirkó, Áts Jóska* Mátészalkáról, *Reschner Pista* Kisvárdáról, s ki-ki a maga helyén nagyobb elánal kezdett dolgozni. Tisztábban láttuk, hogy hol vannak a megye könyvtárügyének fehér foltjai, mi a sürgető teendő, többek között felismertük és sajnálattal konstatáltuk, hogy szűkebb régióink nincs méltóképpen képviselve az országos szaksajtóban, nem jelenik meg adekvát módon a társadalmi

közbeszédben. Magam egyre több könyv recenzálására vállalkoztam, sorozatom jelent meg a Kelet-Magyarország szombati számaiban, néhány más orgánumban és a szaksajtóban. Csak emlékeztetőül: ugyanakkor indítottuk a Könyvtári Híradót, a bibliográfiai sorozatot, a TÉKA-sorozatot stb. A Tiszta szívvel füzetek kapcsán, majd később a Szemlének is kiadójává vált a könyvtár. Mindez természetesen egy tágabb megyei művelődési, kulturális összefogás eredményeként, ahol is a művelődési osztály mellett elsősorban a Tanárképző Főiskola irodalom tanszékére támaszkodtunk, de harmonikus, gyümölcsöző kapcsolatunk volt a kulturális intézményekkel, a Hazafias Népfronttal, TIT -tel, és néhányan szorosabban kötődünk az egyes Társaságokhoz, mint a Bessenyei, Kölcsey, valamint más irodalmi szerveződésekhez. A fentieket említenem kellett, hogy értelmezhetőbb legyen: milyen társadalmi késztetések és szellemi hatások erősítettek abban, hogy megjelentessem a Könyvespolc (1985), a Könyvtári múltidéző (1998) köteteim után, a korábbiak célkitűzését követve a mostanit.

Néhány szót a Kapocs szerkezetéről, felépítéséről, tartalmi kérdésekről. Négy nagyobb egységre tagolódik. Az egyes fejezeteken belül lazább műfaji, tematikai rendben sorakoznak az írások. Az elsőben a Pályaképek – Vázlatok címűben néhány nagyobb lélegzetű, tanulmány jellegű szöveget talál az olvasó (*Vietórisz István* lírájáról, a megyei tájirodalomról, ismertebb alkotóiról, mint az itt jelenlévő *Horváth József* barátunk költészetéről, stb.) A második nagyobb egységben a Könyvbírálatok – Méltatásokban egy-egy könyvet tettem vizsgálódásom tárgyává, zömében megyei költők, prózairók verses és novellásköteteit, antológiákat, tanulmány-gyűjteményeket. Írtam *Bánszki* tanár úr irodalmi hírleveleiről, a Kölcsey Társaság füzetsorozatáról, vagy a határon túli, elszakított nemzetrészt, Kárpátalja magyar irodalma néhány fontosabb alkotásáról. Szóltam az Ünnepi Könyvhét jelentőségéről – mint köztudott, *Supka Géza* művészettörténész, publicista javaslatára 1927-től él ez a mára már országossá terebélyesedett monstre rendezvény, ahol írók, olvasók, könyvkiadók és könyvkereskedők évente egyszer, együtt jelennek meg az utcán, a városok terein és valóban méltó ünneplés tárgya a könyv, az írás a szabadság gondolatát deklaráló színes forgatagban. (Elhangzott szöveg: Az ünnepi Könyvhét margójára – A kötetből illusztrációként választott írásokat *Futakyné Szabó Etelka* olvasta fel.)

A harmadik nagyobb egységbe, az Arcélek – Nekrológok alá, a sajnálatos módon már elhalálozott munkatársakról, könyvtárhoz kötődő

jeles személyekről szóló írásaimat gyűjtöttem egybe. Volt kollégáim emléke kapcsán írt tömör portrék, a főhajtás szándékával. (Elhangzott szöveg: *Szloboda Anna* könyvtárvezető). A negyedik fejezetben, a Könyvtártörténeti szemelvényekben, kimondottan könyvtártörténeti vonatkozású dolgozatok szerepelnek. Visszatekintek bennük a megye közművelődési könyvtárügyének kezdeteire, valamint az 1950-es, 1960-as évtizedek néhány fontosabb eseményét, történéseit rögzítem. E témának kiforrottabb változata egyébként megtalálható a Fejezetek Szabolcs-Szatmár-Bereg megye könyvtártörténetéből című monográfiában, melyet a megalkotásában hathatósan közreműködő Kovács Tibor kollégámmal, barátommal korábban itt már bemutattunk.

Engedjék meg, hogy elmondjam a következőket is. Van egy írásom a Szemelvények a tájirodalomból címmel, melyben három megyei származású szerzőről szólok, *Losonczy Lénáról, Oláh Andrásról* és *Futaky Istvánról*, utóbbiról a Szalka, Szalka ... című önéletrírása okán. A bátyám a göttingeni egyetem nyugalmazott professzora, filológus, nyelvész, és az utóbbi években több jelentős művelődéstörténeti, kultúrhistoriái könyve is megjelent. Nem tisztem, hogy ezekről a szakmunkákról beszéljek, erről ő maga tudna hitelesen szólni, de mert a társasági meghívásnak egészségi okokból nem tehet eleget, felhatalmazást kaptam Elnökunktől, hogy néhányra felhívjam a figyelmet.

Nagyon leegyszerűsítve: az 1987-ben, a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára által kiadott Göttingische Gelehrte Anzeigen Magyarországra vonatkozó közleményei (1739–1839), a hungarika-kutatást szolgáló bibliográfiai munkálatok egyik fontos kötetének számít. A 2001-ben közreadott Nyelvtörténeti vizsgálatok a kárpát-medencei avar–magyar kapcsolatok kérdéséhez című könyvében a magyar szótörténeti kutatás által ismeretlen eredetűnek mondott szavainknak tulajdonképpeni szófejtése, etimológiai levezetése található. Olyan szómagyarázatok, melyekben azt követi nyomon, hogy az idegen, jövevényszavaink milyen közvetítéssel kerültek a magyar nyelv állományába.

A 2007-ben megjelentetett Göttinga című kötetében, a híres egyetem magyarországi és erdélyi kapcsolattörténetét dolgozza fel, írja meg, németországi és hazai levéltári kutatásokra alapozva. Közlelebről: azt vizsgálja, hogy a felvilágosodás idején és a reformkor kezdetén milyen volt az oktatás a különböző karokon (bölcészeti, hittudományi,

jogi, történettudományi, orvostudományi stb.), kik voltak a tantestület magyarországi és erdélyi származású tagjai és kik a hallgatók. Csupán néhány legendás alak és név a tudománytörténetből számunkra is ismertebbek közül, akik hazatérésük után kiemelkedő kulturális és tudományos tevékenységet folytattak: *Budai Ézsaiás, Bolyai Farkas, Kőrösi Csoma Sándor, Ráth Mátyás, Rummy Károly* – és a sort az adattárból folytatni lehetne.

Futaky István munkásságának említése kapcsán, néhány gondolat erejéig a magam dolgáról, ügyéről is beszélek. Több ízben jártam Göttingenben a feleségemmel és egyedül. Ezek a családi látogatások számomra, a hivatásom szempontjából is hasznosnak bizonyultak. Pista révén egyrészt megismerhettem néhány ottani komoly nagykönyvtárat, mint a göttingeni, vagy a szintén európai hírű wolfenbütteli (melynek gyűjteményében olyan becses hazai nyelvemlékünk is megtalálható a bátyám kutatásának eredményeként, mint a német–magyar szójegyzék) stb. Egy-két intézmény működéséről írtam az itthoni szaksajtóban, vagy beszámoltam olyan kulturális élményemről, mint a Frankfurti Könyvvásár, mely valóban nagyszabású, ahol a könyvszakma gazdag rendezvénysorozat keretében az egész világra nyitott ablakot.

Másrészt, a bátyám könyvtárában hozzájutottam akkoriban nálunk tiltott listán lévő könyvekhez, mint például a Bibó-émlékkötet, a válogatott írásai, vagy az emigráns irodalom jó néhány gondolatébresztő munkája, mint pl. a Franciaországban közreadott Magyar Füzetek könyvvé érett dolgozatai közül néhány s egyéb publikációk. A Magyar Füzetekben egyébként külföldi és hazai szerzők egyaránt megszólaltak, s a politika- és társadalomelméleti orgánium célkitűzése a demokratikus gondolkodás különböző ágainak egymással való megismertetése volt. Néhány név: *Fejtő Ferenc, Hanák Tibor, Kiss János, Király Béla, Kondrád György, Szabó Zoltán* – Európából és a tengeren túlról magyarok még sokan. Ugyanígy szemelgettem a *Borbándi Gyula* szerkesztette Új Látóhatár figyelmet felkeltő tanulmányai között is... Hadd tegyem hozzá, részemre ez természetesen nem jelenthetett szisztematikus olvasási programot, de arra jó volt, felnyitotta a szememet, hogy a honi, akkortájt belterjes, kanonizált társadalompolitikai nézetek mellett, ettől eltérő társadalomfelfogás is létezik a világon. Olvashattam mindarról, ami a hazai független magyar sajtóban nem láthatott napvilágot, az itthoni hatóságok túlkapásairól – házkutatások, zaklatások, pénzbírságok, a

cenzurázás különböző módozatairól – az 1956 utáni évtizedekből. (Mint az elhibázott gyakorlat utóéletére utaló adalékot, jelzés-értékű emléket említtem csupán: a nyolcvanas évek közepén, Göttingából visszaérkezve, a Spiegel-Buch sorozatban 1983-ban megjelent, bátyám szerkesztette Ungarn–ein kommunistisches Wunderland? című társadalmi helyzetképet bemutató kötetet, a hatóság emberei még a vonaton elkobozták. Ma már megtalálható az OSZK gyűjteményében.)

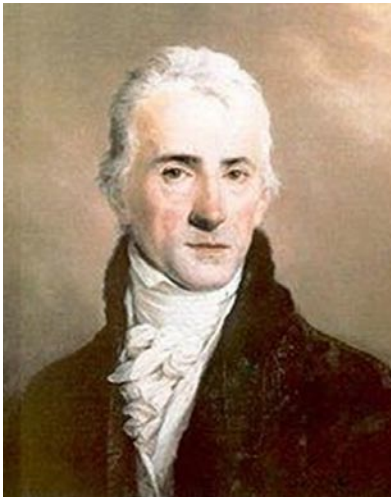
De maradjunk Szabolcs-Szatmár-Bereg megyénél. Hallgassuk meg a Szalka, Szalka ... című kötetről szóló tudósításumat.

A korábban már említett Szemelvények a tájirodalomból című írásomat a következőkkel zártam: „A legfontosabb jellemzőjük alapján, három kötetről szoltam. A szerzők hivatásuk szerint tanárok. Tanárok, akikben mélyen élnek e táj erkölcsi előképei, Bessenyei, Kölcsey és a többiek, őrzik a nemzeti hagyományt, ápolják az anyanyelvet, s legjobb képességeik szerint írásaikkal gazdagítják a magyar irodalmat.” Könyvtárosként ennek a munkálatnak a szolgálatába szegődve tettem a dolgom magam is. Kötetem élén, tevékenységem, publikációim szellemisége jelzéseként „A zajos sikernél többre tartottam a nemzetépítő hasznos munkát” mottó szerepel. Ennek a komolyan vett célkitűzésnek megvalósítási folyamatában, tagságom révén erőteljes készletést, szemléletformáló fogódzókat kaptam a Bessenyei Társaságtól is.

Az író-féle embernek kell, hogy legyen egy megbízható tájékozási pontja, vezérfonala. Ami az ebbeli ténykedésem úgynevezett „ars poetikáját” illeti, a nemzetépítők nyomát követve igyekeztem haladni, könyvbírálataimmal, kritikusként pedig nem a szigorú ítész, a vádló pozíciójából szemlélődtem, hanem elsősorban műbarát és szerzőbarát voltam. Arra törekedtem, hogy több irányú tájékozádom, ismeretszerzésem hozadékaként – melyek hatása talán fellelhető kötetem karakterében – az irodalomelméleti, műfajelméleti ismérvekhez igazodva, tárgyilagos, elfogulatlan véleményt alkossak, a támogatás szándékával. A Kapocs ennek a törekvésemnek egyik szerény és nem hibátlan dokumentuma.

Végezetül, hadd zárjam e könyvbemutatót Bessenyei sírjánál elmondott beszédem befejező mondatával, minden patetikus felhang nélkül, egyszerűen, tisztességesen, magyarul: „Hasson a szabad gondolat, az igaz szó megtisztító ereje a tágabb és a szűkebb pátriában!”

A MAGYAR IRODALOM BESSENYEITŐL KÖLCSEYIG*

(* A kötetben nem található)

A TÁRSASÁG EMLÉKMŰSORA
Bessenyei György névnapjára
a Megyeháza Bessenyei Nagytermében
2009. április 23-án

Elnöki köszöntő

Bessenyei–Vikár: A Tiszának gyönyörűsége című kórusművet előadják a Zeneiskola növendékei

Mészáros Rita tiszaberceli tanítónő Bessenyei György: A Tiszánál (vers)

A szülőfalu, Tiszabercel köszöntését hozza Szilágyi Sándor, a község református lelképásztora

Bessenyei vers-miniaturái: az örömről, a szépségről... Előadja: dr. Vrankóné Lukács Ilona könyvtáros

Tárogatón tiszai népdalokat mutat be Martinovszky István, a Luther Márton Kollégium igazgatója

A megyei kulturális hagyományok értékeléséről tart előadást Gergely Zsolt osztályvezető

Hogyan ápolja Bessenyei szellemi örökségét – immár csaknem 100 éve – a Kisvárdai Bessenyei Gimnázium – Bíró Gábor igazgató

Bessenyei: Holmi című esszékötetéből a Bessenyei és a lelke című párbeszédet mutatja be a Horváth tanár-házaspár

A filozófus-író Bessenyei utolsó alkotói korszakáról szól Nadányi Zoltán: A testőr című verse. Bemutatja: Pagonyi Szabó János

A szeszélyes szöke folyó – Vallomások a Tiszáról. Bodnár István új kötetének bemutatása. Közreműködik Pregitzer Fruzsina színművésznő

Műsorvezető: Kovács Tibor

Szerkesztette: dr. Bánszki István

BESSENYEI ÉS A BERCELIK

Bánszky tanár úr meglepett a megtisztelő lehetőséggel, hogy berceli református lelkészként itt, a nagyra becsült és érdemes Társaság ünnepségén öt perc erejéig kötetlenül beszélhetek Bercel és Bessenyei viszonyáról.

Hadd kezdjem azzal, hogy e témában én is diák vagyok. Negyedik éve lehetek tiszaberceli, és azóta tanulgom a 260 éve itt született, majd élt felvilágosult költő és utódai életét.

Persze, „puskázni” lehetett volna, hogy a tudós professzor és tudós hallgatóság előtt meg ne szégyenüljek... Segítséget több oldalról kaphattam volna: a Társaság berceli szíve-lelke, az örökös igazgatónő; vagy az iskola egykori és mai igazgatója és helyettese; vagy a polgármester; vagy az ifjúsági egyesület elnöke mind-mind nyújtották kezüket, gondolataikat. Ők egytől egyig tesznek azért, hogy a testőr-poéta lélekben ott legyen ma is a településen. A faluban mellszobor és szülőház áll, a címeres zászlón „*Emeld nemzeted*” felirat virít; az iskolában Bessenyei tanulmányi héten fogadják a környék iskolásait, a falu számára tartalmaz ünnepséget rendeznek a fiatalok.

Az előbb felsoroltak beszédek. Igen ám, de ha őket hallom, az ő tapasztalataikat mondom. Lehet, szebb és okosabb lenne, vagy lényegre törőbb és konvencionálisabb, amit általuk mondanék. De nem a sajátom lenne. Nem az enyém a berceli iskolások nyolcévesi versenytapasztalata, nem az enyém a magyar szakos igazgatónő élő ismerete, nem az enyém a faluvezető nemes felelőssége. És György „úrfitól” az első, amit eddig tanultam, hogy merjek tanulni. Saját szemmel, saját értelemmel, saját kérdésekkel...

Mert a kérdések enyéme. Azok a kérdések, amelyek Bessenyei György és a tiszaberceli élet nélkül nem születnének meg bennem. Kérdések, amik – Szókratész óta tudjuk – a tudás megszerzéséhez fontosak. Néhány nyers kérdés ezek közül:

- hogyan lehet faluból a fővárosba jutni?
- mi a titka az agrárkultúra és kultúra közös művelésének?
- mikor lehet újítani, mikor kell megmaradni?

- miért református, miért katolikus, miért egyház nélküli?
- keserű a remete?

Nem együgyű kérdéseimmel rabolom tovább drága idejüket, hanem amire eddig jutottam, egyszerű válaszaimmal:

– Bercel mai, idősödő lakói megküzdik a globális világ falura rótt nehézségeit. Szemük hol örömtől, hol bánattól könnyes, amikor a munkát, tanulást messzire találó szeretteik jönnek, mennek.

– A tipikusan berceli fiatal szereti a faluját. Eleinte meglepett, főleg a szakképzett vagy diplomás helyiek őszinte ragaszkodása a családi otthon, a csendes Tisza, az emelkedő-süllyedő utcák iránt. Soha nem felejttem egyik ilyen beszélgetős sétánkat, amikor megfigyelhettem, hogy a szomszédos, emelkedő utcából a házaktól nem látható a református templom magas téglatornya. Ez egy magamfajta alföldi gyerekek meglepő tapasztalat volt.

– Az itt élők melegszívűek, egymásra és környezetükre odafigyelők, természetszeretők. Elöttem vannak az özvegyasszonyok, akiknek kerítése tövében szemet gyönyörködtetően pompáznak a virágok, még akkor is, ha „végcéljuk” a közösségileg egyre inkább felértékelődő temetők. De az is előttem van, ahogyan a kórusmuzsikát a gyülekezetünk, vagy a halászléfőző ünnepet a falu páratlan vendégszeretettel fogadja folyamatosan.

– Bessenyei lelki vívódásait mai utódai is végigélik. Ahogyan pár év alatt láttam, az itteniek kíváncsiak. Gondolkoznak, kérdeznek. Sok minden érdekli őket. Én folyamatosan azért imádkozom, hogy a – mai formájukban rosszat továbbadó – „hírek” ne nyomják maguk alá az embereket. Mert ma sem elég a rosszat észrevenni. Akarni kell azt kijavítani. Ez az igazi tudás! A legjobb javítás az újat kezdés. Ahogyan híres elődünk többször tette. Nem újratekés, hanem újat kezdés! De úgy, hogy tudjuk, mi a régi, és mi a „jó” régi.

– És végül, amit itt tanultam: nem a megemlékezés a lényeg, hanem a „megéletesítés”. Csak ilyen csúnyán tudom mondani. Az ember értéke nem az emlékekben mérhető. Hanem az utódaira gyakorolt hatásában. Nem hiszek az emlékmúzeumokban és a múzeummá váló templomokban. Az élő múzeumokban, templomokban hiszek, ahol élővé teszik az értékes emlékeket, cselekedeteket az élő emberek. Így szeretnék berceliként élni!

Nem magányos prófétaként, hanem Jézus szeretetét a berceli utcákon, a Tisza parton, az iskolában, a templomban, a látható és a láthatatlan gyülekezetben megélve.

Ezek, az itt kapott kérdések és válaszok még további megismerésre, „meg életésítésre”, megszeretésre készítetnek.

Hadd fejezzem be azzal a segítséggel, amit készülésemben mégis elfogadtam. Egy, az iskolai Bessenyei napokon pallérozódott, ifjúsági körünkbe járó fiatal, tudván szorult helyzetemről, tegnapelőtt e-mailben ekképpen gazdagított:

– *Tiszteletes úr, tessék optimistán állni a nehéz feladathoz! Addig is hadd segítsek egy Bessenyei mondattal: „Hit sokféle van, de cselekedet csak kétféle, rossz és jó.”*

Bessenyei-versek

elmondta: **dr. Vraukóné Lukács Ilona**

ÖRÖM.

Ez egy nyájas gyermek, katzag szüntelenül
Sokfelé enyeleg; soha veszteg nem ül.
Valamit elő-kap, mindenre rá nevet
'S mulattatja magán a' vidámúlt szívet.

SZÉPSÉG.

Ez egy Isteni Kép díszes formájával,
Egyenes termete; nyájas ortzájával.
Mosolygással teszi többnyire Szavait,
Rendesen vonitja-széllyel ajakait.
Az egészség látszik vidám személyjéből,
Öröme szökdös-fel melyjére, szívéből.
Édes titok tetszik tündöklő szemébe.

Gyakran el-sohajtja magát nagy hevébe.
Mosolygást, játékot, ereszt maga körül,
Úgy mozog lankadva, 's szépségének örül.

SZERELEM.

Minden érzésünknek anyja a' szerelem
Ez olly nagy általom, melly nagy veszedelem.
Mind Eget, mind földet bír hatalmassága,
Gyötrelmet, örömet osztogat vígsága.

HÁZASSÁG.

Pénz és szeretet kell a' jó házassághoz
Külömben ha e' nints, mindég gyötrelmet hoz.

BARÁTSÁG.

Ha fel-találtatik köztünk a' barátság
E' földön egészen egy kitsiny Menny-ország.

HARAG.

Ez egy forró fazék, mellybe a' tűz buzog
Hévsége szikrázik, 's szüntelenül mozog
Ha mást nem égethet, magát széllyel főzi,
'S tserépjével mérges tüzet el öntözi.

A MEGYE KULTURÁLIS HAGYOMÁNYAI

„Mit ér egy fa gyökér nélkül, mit egy folyó forrása nélkül, mit egy ember múltja nélkül?” Victor Hugó sorait bátran folytathatnánk azzal a kérdéssel is, hogy vajon mit ér egy közösség, egy nép a hagyományai, kultúrája nélkül?

A címből adódó téma akkora nagy, hogy ebből csak apró szeleteket lehet kihasítani, s talán azt is csak gondolatébresztő gyanánt elmondani. Ezért ha valaki úgy érzi, hogy ez nem egy összefogott, hanem egy csapongó, néhány mondatos gondolathalmaz, akkor nem téved, hisz lehetetlen minderről röviden szólni.

Abból a szempontból is elmondható, hogy nagy téma, ha csak azt kezdenénk el felsorolni, hogy milyen részei, ágai vannak a kultúrának. Beszélnek építészeti, zenei, irodalmi, képzőművészeti, sport, sőt azt mondják, hogy a munkának, a szórakozásnak is megvan a maga kultúrája, tehát sorolhatnánk hosszan-hosszan. S ha egy-egy ágat tovább bontunk, akkor még árnyaltabb, még szerteágazóbb a kép – pl. a zene esetén a klasszikus zenének, a jazznak, a rocknak, a népzenei, stb. megvan a maga sajátos, és sokszor csak rá jellemző kultúrája. Igen ám, de ahhoz hogy ápoljuk, ahhoz meg kell, hogy legyen. Akár kicsattanó, virágzó, egészséges formában, akár gyenge, rogyadozó, segítségre szoruló formában, de mindenképpen lennie kell, élnie kell, léteznie kell.

A kulturális örökség megőrzése az eljövendő generációk számára a ma élők kötelessége, így ennek érdekében mindent meg kell tennünk. A kulturális örökség minden közösség alapvető sajátja, ezért megőrzése, ápolása a közösség tovább élését, egészséges fejlődését biztosítja.

Nagyon fontos, hogy ezt a tevékenységet folyamatosan lehessen végezni, mert az elveszett emlékek jóvátehetetlen hiányt jelentenek a jövő számára. A kulturális értékek megőrzése terén a tárgyi emlékek gyűjtése a leglátványosabb, de léteznek más értékek is, amelyek a szellemi szférához tartoznak, amelyek megőrzése, megörökítése már esetenként szakértelmet is kíván, ha a folyamatos gyűjtésre és válogatásra gondolunk.

A nem tárgyi emlékek, mint pl. a falusi szájhagyományban meglévő emlékek, a helyi népdalok, mesék, történetek, a települések csak a szájhagyományban meglévő emlékei (oral history) összegyűjtése, és esetleg egy későbbi időben való feldolgoása minden településen, így minden kis vagy nagy közösség számára fontos tevékenység.

És most jutottunk el oda, hogy a megőrzött, „összegyűjtött” meglévő kultúrát megtartsuk, fenntartsuk, ápoljuk. És miért kell hogy ápoljuk, mi ennek az ápolásnak a „haszna”, hozadéka?

A kultúra mindig egyszerre volt identitás- és értékképző, személyiségépítő, és lássuk be, hogy sokszorosan rétegzett mivoltában a mindenkori külső feltételek, kihívások és lehetőségek függvényében, sajátosságaiából adódóan valamiféle versenyelőny forrása is.

Családokban, közösségekben, generációkon át – generációs kapocs – szellemi, érzelmi kapocs. Ezek a hatások, ezek a kisugárzások kitörhetnek egy szűk körből, s akár globális jelentőségűek is lehetnek.

Amikor tehát a (globális) társadalom kontextusában az oktatás, a tudomány és a kultúra leplezetlen versenyterep, amikor országok és országcsoportok magabiztosan deklarálják, hogy különböző kulturális ágazatok „fejlesztésével”, illetve megerősítésével, korszerűsítésével, esetleg tömegesítésével kívánnak előnyre szert tenni a gazdasági versenyfutásban, semmi szégyellnivaló nincs abban, ha mindenki számba veszi, hogy „mije van” és az „mennyit ér”. Különösen igaz ez azokra az országokra és régiókra, amelyek gazdag, értékes és egyedi kultúrával rendelkeznek, ám az elmúlt évszázadok alatt a centrumországokhoz képest gazdaságilag a félperifériára kerültek. A globalizáció sodrásában a kulturális hagyományok ápolása, fejlesztése, megőrzése, sokféle népszerűsítése és új kulturális tartalmak létrehozása már nem csak öncél, hanem egyúttal a lehetséges kitörési pontok megteremtésének is eszköze lehet. Annál is inkább, mert mint ahogy az előbb is említettem, az egyre átfogóbb kulturális alakzatok egyre nagyobb földrajzi egységekre vonatkoztatva viszik tovább a versenymozzanatot.

Ha ezt így megvizsgáljuk, négy szintes modellt tudunk alkotni:

1. Az egyes országokon belüli táji-történeti egységek kulturális tartalmainak sikeres transzformációja más országrészekkel szemben termel versenyelőnyt, miközben eredményei és az általa elindított folyamatok révén néhány esélyponttal hozzájárul az ország egész potenciáljának növeléséhez is.

2. Az egyes országok, illetve nemzetek kulturális versenyelőny-képzése elsősorban a többi, hasonló helyzetű országgal szemben fogalmaz meg célokat, ám ezek egyre gyengülő „sugárzással” bármely más, távolabb fekvő országra is igazak lehetnek. Egy adott ország kulturális sikere ugyanakkor minden, őt magába foglaló formális vagy informális gazdasági-politikai-kulturális alakzat potenciálját is növeli.

3. Ugyanez az összefüggés igaz a régiós logikában is – avval, hogy mind magasabb szintre emelkedünk, annál kevésbé igaz, hogy a versenyelőny-képzés a szomszédos régiókkal szemben, azok „rovására” menne végbe.

4. A felsorolt régiók önmeghatározásának fontos eleme, hogy európai keretek közé helyezik magukat, ám ez nem zárja ki, hogy a verseny-elvet Európa többi, kedvezőbb helyzetben lévő országával szemben is megkíséreljék érvényesíteni – annál is inkább, mert a kultúraipar Észak-, Nyugat- és Dél-Európa országaiban jól bejáratott, félig nyitott rendszert alkot, amely nem önértéke vagy abszolút teljesítménye, hanem a saját mintáihoz viszonyított egzotikussága vagy formai újszerűsége miatt „figyel fel” a „hátszágból” érkező kulturális termékekre és értékekre.

Az Uniónál tartva, egy 2007-es felmérés: az Európai Felnőttképzési Társaság végezte 27 ezer véletlenszerű 15 év feletti állampolgár vonatkozásában 27 tagállamból, melynek két megállapítását hoznám ide:

1. Az EU polgárainak nagy többsége szerint saját országuk kultúráját gazdagítják az eltérő etnikai, vallási és nemzeti háttérrel rendelkező személyek. A kérdésre adott válasz az adott társadalomban élő etnikai/vallási/kulturális kisebbségek jelentőségét tükrözi. Azon tagállamokban, ahol az emberek a leggyakrabban kerülnek kapcsolatba kisebbségek képviselőivel (Luxemburg, Svédország, Írország, Hollandia és az Egyesült Királyság), úgy vélik, hogy ez a kölcsönhatás gazdagítja országuk kulturális életét. Ezzel a véleménnyel legkevésbé értenek egyet Máltán, Cipruson, Bulgáriában és Romániában. Azonban még ez utóbbi országokban is a válaszadók több mint fele vélekedik úgy, hogy az eltérő kulturális hátterű emberek felpezsdítik a napi életet. A fiatalok, a felsőfokú végzettséggel rendelkezők és a városlakók általában úgy gondolják, hogy a kulturális sokszínűség érték egy ország kulturális életében.

2. A közvélekedés szerint a kultúrák közötti párbeszéd jótékony hatású, azonban a helyi kulturális hagyományok ápolása is ugyanolyan fontosságú. Figyelemre méltóan magas arányban (83%) gondolják úgy, hogy a kultúrák közötti kapcsolódások jótékony hatásúak, és a válaszadók két harmada úgy véli, hogy a fiatalabb nemzedékek számára fontos a családi (kulturális) hagyományok folytatása. A két kérdésre adott válaszok összesítéséből kiderül, hogy a válaszadók 55 százaléka adott hangot azon véleményének, hogy a kulturális sokszínűség mellett elengedhetetlenül fontos a kulturális gyökerek ápolása. Érdekes és elgondolkodtató adatok...

Térjünk vissza Magyarországra, illetve helyezzük el Magyarországot Európában, s nézzük meg, mi a magyar kultúra helye, szerepe a világban, Európában, Közép-Európában és a Kárpát-medencében – természetesen csak néhány mondatban: Immáron közhely, hogy Magyarország kulturális nagyhatalom. Kétségtelen tény, hogy – noha a „nagyhatalom” kifejezés nem a legmegfelelőbb helyzetünk leírására – kulturális jelenlétünk a világban lényegesen számottevőbb, mint gazdasági erőnk vagy számarányunk. Az elmúlt évszázadok kulturális teljesítménye, csakúgy, mint kortárs művészeink elismertsége olyan adottság, melyek az ország általános gazdasági állapotától, politikai helyzetétől függetlenül, konstans elemként hat, befolyásolja a hazánkról kialakított képet. Miközben tehát reálisan kell értékelnünk a kultúra hazai szerepét, társadalmi jelenlétét, fontos, hogy az évszázadok alatt megformálódott és ma is alakuló kulturális „építőkövekből” stratégiai megfontolások alapján egy olyan „építményt” hozzunk létre, mely megjelenésében egyezik, vagy legalábbis emlékeztet arra a hagyományait tisztelő modern Magyarországra, melyet a Világban meg kívánunk jeleníteni.

A magyar kultúra, mint minden kis nép kultúrája, rá van utalva azokra a nagyobb közvetítő kultúrákra, melyekkel hagyományosan, akár művészi, emberi sorsok, akár tartalmi összefüggések révén az elmúlt évszázadokban közelebbi kapcsolatba került. Különösen érvényes ez azokra a kulturális műfajokra, amelyek nyelvi kötöttségük révén eleve egy szűkebb közönséghez juthatnak csak el. Irodalmunknak, színházművészetünknek tehát szükségképpen meg kell találnia azokat a közvetítő fórumokat, melyek révén egy, a magyar nyelvet értoéknél szélesebb körhöz is eljuthat. A magyar kultúra sokat emlegetett hid szerepe, mely Kelet és

Nyugat között pozicionálja, kialakította azokat a hídfőállásokat, melyek korszakos és/vagy állandó viszonyítási pontokká váltak mind az alkotók, mind a kultúraközvetítők számára.

Rövid előadásom végére – már annak megírásakor is érezve a milió varázsát, s ismerve a Bessenyei Társaság elnökének, tagjainak töretlen „kedvét” és maximális elhivatottságát Bessenyei és az irodalmi kultúra iránt – *Tollas Tibor*, müncheni emigráns költő Varázkör című versében megfogalmazott gondolatát választottam, hiszen távol a hazától közösségi élményt a saját kultúra művelése nyújt, s ez védi is az embereket az „idegenek” között, s úgy érzem, ez a láthatatlan varázkör vesz körül minket, érezzük hogy véd, s egymáshoz tartozunk: s ezt az összetartást erősíti ezer szállal a Bessenyei Társaság szerteágazó, kultúramegőrző tevékenysége is. Hiszen a magyar kultúra, különösen az irodalmi kultúra őrzése, mint a nemzeti azonosságtudat alapformája áll a Társaság munkájának középpontjában.

„Nemcsak anyád öléből születél, de bölcsőd lett a ház is. / Óvó fészked szülő falud, az anyaföld Hazád is. / Az első szó, mit magadba szívtál, hallgató hegyek csendje. / Nem vész el, örökül marad, hordod a végtelenbe. / Varázkör véd, hozzájuk tartozol, s míg visszatérsz a porhoz, / Melyből vétettél, el nem szakadhatsz, őrzi múltad és feloldoz. / Testvérként kötöz fákat a gyökér az ősök eszterlánca, / Gyermekek sugárazó emlékei, s a holtak hallgatása. / Messzi lámpásként hívó csillagok a lépteid kísérik, / Néma árny mögötted Anyád s a táj hazád marad a sírig.”

Isten áldja és óvja a Bessenyei Társaságot!

Bodnár István

2009. ÁPRILIS

TOKAJ, A BOROK ÉS VIZEK VÁROSA

Ott, ahol a Tisza kiszélesedik, hangulatos és gyönyörű táj következik, amelynek „tartományi székhelye”, Tokaj. Olyan ez a város, mint egy örök nyárban virágot hozó dalmát település a tengerparton. Még a vízi paradicsom se hiányzik. Minden adottsága megvan ahhoz, hogy a világ egyik legmegbecsültebb tája legyen.

Nem véletlenül keresik fel számtalan sokan, hogy néhány

órát töltsenek el a világörökségként számon tartott településén, megízelve a híres nedűt, vagy valamelyik halász étteremben megkóstolja a Tiszából zsákmányolt csukából vagy pontyból készített halászlét. Ám Tokaj nem tárja fel kendőzetlenül a szépségét az átutazó idegennek. Aki csupán néhány órát tölt a borok Mekkájában, csupán idegenforgalmi rezervátumnak látja a várost. A rohanó idegen csak szőlőkaróval teletűzdelt dombokat, szépülő kisvárost, hordót, bort és vizet lát mindenfelé. Persze mindez csak kirakat.

Igazán csak az ismerheti meg Tokajt, aki néhány napot vagy hetet tölt a közel ezeréves városban. Az, aki hajnalban szemlélheti meg a Tiszának reggeli gyönyörűségét, a vizen tükröződő fény játékait, az alkony hegyek által megszárt opálos fényét, amelyből kiragyognak a kanyargós kis utcák régi házainak bíbor, bágyadt zöld, ikonsárga színei.

Nem véletlenül vernek tanyát ezen a tájon a művészek, írók, költők. Tavasztól ősziig a járókelő lépten-nyomon festőkkel találkozik, akik az ódon város hangulatát, a távoli erdőségek tünékeny varázsát, a folyók kanyarulatait, vagy éppenséggel az Alföldbe benyúló szigethegyet szeretnék megörökíteni. Tokaj kevésbé ismert, mégis talán egyik legszebb része a Bodroghközben található. Aki nem sajnálja a fáradságot, és felevez a Bodrog egyik oldalán, a Kis-Bodrogon, nem bánja meg. Valóságos tündérvilágra bukkan. Az erdők között kanyargó kis patak a régi vár romjait öleli körbe. A víz fölött füzek és kőrisek integetnek, a csónak lapátjával pedig a halakat rejtegető tavirózsát kell gyöngéden arrébb tolni a romantikus vízi utazás alatt. A történelmi környezetben elábrándozhat az ember múltról és jelenről. Micsoda idegenforgalmi nevezetesség lenne, ha a nagyságos fejedelem a régi várat 1705-ben nem rombolja földig! A tokaji erődítmény hajdan a sárospatakival vetekedett. Közel 70 000 négyzetméter területen feküdt, s egy dokumentum szerint például az 1590-es években 1200 katona állomásozott benne. A lőrésekben 29 ágyú állt készenlétben, a muníciót a golyóöntő műhelyben készítették. Itt állt valahol a huszárvár is, amelybe közel 2000 lovat tudtak befogadni.

Vár állott, most kóhalom...

Tokaj, már csak a hajdani vára miatt is, kicsit a Bodroghközhez tartozik. Ahhoz a Bodroghközhez, amelynek a történelme hasonló Szabolcs-Szatmáréhoz. Az országot ért csapásokat mintha vékával

mérték volna erre a tájra. Állandó rém itt az árvíz, amely szinte minden második évben meglátogatja a vízpart közelében épült házakat. *Szirmay Antal* így írt az itteni árvizekről: „Emlékezetembe betörnek az őszi, tavaszi nagyvizek. Egybefolynak. Hallom a hirtelen áradás zúgását. Jön a víz, ordítják valahol. A kiáltásban őseim réműlete visszhangzik, a vérrokon őseim réműlete, a sorsvérrokonok hangja. Szólnak minden harangok, az élet veszedelme jön... – ordítják valahonnan...”

Az árvizek miatt a szántóföldeknek itt gyakran csak a tíz százaléka művelhető. De pusztított itt 1709-ben a feketehalál, a pestis is, majd a koleralázadásnak 1831-ben húszezer ember esett áldozatul, de még alig száz évvel ezelőtt is éhínség kínozza a lakosságot. Embert próbáló súlyos történelem. Az élni akarásból, a túlélők konok kitartásából meríthet itt erőt a vándor. S az itteniek gyerekkorának tündérkertjét is minden második, harmadik tavasszal elöntötte az árvíz. Így tanulták meg, hogyan kell az életet újratekdeni, ha kell, tízszer, százszor. ..

Tokaj a borok városa. A tokaji borok dicséretéről könyveket lehetne írni. Ám most nem ez a feladatunk, elsősorban a kedves folyóról, a Tiszáról igyekszünk szólni. Csupán érdekességként itt annyit: itt még a pincék oldalágai is nevet kaptak, mint például: *Az öreg tekintetes, Kincses járat, Becsületsüllyesztő. Az ezer ízű bor tulajdonságainak kifejezésére pedig külön kis szótárból válogathatunk: avas, bársonyos, fanyar, kesernyés, elegáns, diszharmonikus. édes, faizű, fáradt, fátyolos, friss, galléros, gerinces, gömbölyű, húzós, karcos, kesernyés, kész, lágy, nyers, nyüzött, poros, savas, rókaízű, olajos. seprőtű, testes, törött, tükrös, vékony zsíros...*

Tokaj a festők városa. A Tisza és a Bodrog ölelésében lomhán elterülő hegy, a kanyargós folyó, és a festői utcácskák (na és a kiapadhatatlan nedű) nem véletlenül vonzza a művészeket. Az alkonyat kialvó parazsa, az opál színárnyalatai visszaköszönnek a piros tetős házakon. A város agilis polgármesterének, *Májner János*nak és az önkormányzatnak köszönhetően megszépült a patinás városközpont is, no és új, tájba illeszkedő iskolák épültek. Mindez valóban méltó a híres településhez. Színek, árnyak, sziluettek. Nem véletlenül látunk a város valamelyik szegletében palettával a kezében áhítattal pepecselő igazi vagy amatőr festőt, akit megérintett a táj, a város. A legjobbak között jegyezték a tokaji művésztelepet, ahol olyan művészek letek második

otthonra, mint *Zilahy György, Tóth Menyhért, Horváth Ferenc, Xantus Gyula*. Később a második generációval mi is jó barátságba kerültünk, sok évig ajtónk nyitva állt *Antal Paliék* előtt, akik ha nem is a jó borért, de almáért, szilváért vagy szőlőért gyakorta betértek hozzánk, amikor édesapám görög katolikus parókusként Tokajban tevékenykedett. Néhány, szívemhez igazán közel álló festményük ma is lakásunk falát díszíti.

Ám a város is dicsekedhet festőkkel. A szűrös tekintetű *Tenkács Tibi* bácsi életművet alkotott itt több évtizedes szolgálatával. Tragikusan korán távozott lánya, Hajnalka is rendkívül tehetséges volt.

Tokaj a költők és az írók városa. Bizonyára bárki kapásból fel tudna idézni 2-3 olyan verset, amelyben a boráról oly híres városka és annak nedűje szerepel. Gondoljunk a Himnuszra, *Csokonai Lillám* szácskája című versére, amelyben azt írja: „És csókid édesebbek, Mint a Tokaj bora”, vagy *Ady* tőle szokatlan hangvételű *Szüret* című hangulatos versére. Ám bizonyára meglepődik az olvasó, ha fellapozza a közelmúltban napvilágot látott, Tokaj a magyar irodalomban című kötetet, amelyben több mint 100 író és költő szemelvénye olvasható. Közöttük olyan meglepetések is akadnak, mint például a papköltőnek, *Mécs Lászlónak* két verse, vagy *Márai Sándor* prózája. A mai, fiatalabb alkotókat is írásra serkentette „A Tokaj ormán szűrt csodanedv”. Ám nem csak a bor, hanem a táj is méltán ihlette íróinkat. „Az alaphangot Kazinczy üti meg, a számkivetett, akinek a szűkebb hazájához, az otthonához a »kapu« a tokaji domb”. Ám az irónia sem hiányzik irodalmunkból. *Mikszáth* például azt írja a nevezetes hegyről, hogy „úgy fest messziről a sok fehér szőlőkaróval, mint egy megspékelt óriás nyúlgerinc”. Persze, néhány pohár tokaji után sok mindent másképp lát az ember. Idézzünk fel inkább néhány „aranyos” jelzöt – a jelzők ugyanis minimum az aragnál kezdődnek – költőink pincelátogatásaiból: „olvasztott arany”, „Tokajnak híg aranya”, „Tűzláng tokaji”, „Tokaj arany nedűje”.

Na persze az írók remekműveiből sem hiányozhat a tokaji bor, mondjuk, egy valamire való vacsora leírása nélkül. Lásd *Jókai, Krúdy* vagy *Tersánszky Józsi Jenő* írásait.

S ha már oly előszeretettel szólnak az írók, költők a Tisza-parti településről, Tokajról, a város is szívesen látja vendégül őket. A minden év augusztusában rendezendő írotáborban – amelyen több alkalommal nekem is szerencsém volt részt venni – általában 140–

150 magyar költő, író, irodalomtörténész vesz részt, és tölt el együtt több napot. Sok neves és fiatal író szerepel a meghívottak között. Örömmel fedeztem fel a múltkorában az egyik kedvenc írómat, *Ferdinándy Györgyöt* is. Eljátszadozott az ember a gondolattal, hogy ha 15–20 évvel ezelőtt az irodalom nem lett volna a politika tárgya, talán találkozhatott volna az ember *Máraival* vagy *Wass Alberttel*.

Vagy akár *Hamvas Bélával*, aki oly eredeti módon és fordulatosan ír a borokról, hogy minden sorát érdemes jó bor társaságában fogyasztani. Ő a hegyaljai bort is nőnek tartja, de királynőnek. Az írja, „hogy a borok általában ott élvezendők, ahol teremtek. A hegyaljainak pedig sehol másutt nem található díszei vannak”. Javaslatát megfogadva látogassunk el tehát Tokajba, és fogyasszuk ott, valamelyik ódon pince falai között a szamorodnit vagy akár a hárslevelűt. Na persze a séta, a Kopasz és a Tisza és a Bodrog becserkészése után, így a csodálatos látvány után talán igazán érezzük a bor zamatát...

Tokaj a vallások városa. Sokféle hit kavargott errefelé. S tárgyi hagyatékból sokkal több maradt, mint amennyi hit működik ma is. Ha lepillantunk a hegyről, meggyőződhetünk erről, hiszen egészen másféle célt szolgál már a hajdan szebb és ünnepélyesebb napokat látott keleti és zsidó templom. Mondják, az 1700-as években a város templomaiban négy nyelven prédikáltak.

Tokaj a vizek városa. Ezer titkot rejt a Bodrog másik partja, és fut a kis folyó eszelősen a Tiszába, az édes megsemmisülésbe, hogy eljuthasson a végtelenbe, a tengerig. Az őt magához ölelő Tisza pedig éppen ezért itt már testes formát ölt, megkomolyodik. Partja a magyar honban ismét páratlan látnivalót kínál, az égbe nyúló zöld hegyet, amelyen a szem elkalandozhat. A híd után az egyesült folyó kiszélesedik, lassúbb lesz, méltóságteljesebb. Az itteni vizeken, akárcsak régen, kisebb-nagyobb csónakok, hajók. Igaz, ma már nem sőt szállítanak Máramarosszigetről, hanem önfeledt utasokat. A Bodrog és a Tisza partján mindenféle gondosan kikötött csónakokat találunk. Egy valamirevaló, vízhez közel élő család nem nélkülözheti a vízi alkalmatosságot. Sőt, azért sem haragszanak meg, ha netán néhány pillanatra a csónakba lépünk szemlélődni. A vállalkozó, sportos kedvű fiatalokat persze nem a csónakok csábítják, hanem a kajak és a kenu, amelyen még a halakat is maguk mögött hagyják. A turistáknak ajánlkozó hajók is látványos kalandozásokat kínálnak.

A fürdőzésre oly alkalmas víz a nyári hónapokban felséges. Nem véletlenül keresik fel egy-egy szép júliusi vagy augusztusi napon helyiek és turisták százai, hogy itt töltve akár egy egész napot, enyhülést keressenek a kánikula elől. A jó öreg folyó itt már 1-2 fokkal melegebb, mint Tiszabecsnél vagy Vásárosnaménynál, ám vigyázni kell, a part meredek, néhány lépés után csak a jó úszók kereshetnek felüdülést a kellemesen hűs vízben. A rakamazi part szélén pedig valóságos nyaraló falucska; sokan gondolták úgy, hogy a kifarcellázott rakamazi részen házikót építenek maguknak, itt töltendő a hétvégeket vagy akár a vakáció egy részét.

Gyakran teljesen megtelik a nyárfaóriások tövében lapuló kemping, ám a diákokat is egyre több tábor és fesztivál várja a part mellett nyaranta. Néhány év alatt hírnevet szerzett például a Hegyaljai Fesztivál, amelyre messze földről is érkeznek fiatalok. Nemhiába Tokaj és a Tisza neve csábító és garancia a hangulatos programok szervezéséhez. Ám a fő attrakció természetesen a vízben való megmártózás. Fürdés után pedig érdemes itt is egy kis hangulatos sétát tennünk. S ha elfáradunk és megéhezünk, tucatnyi közeli vendéglő vár a már említett zamatos halászlével.

Tokaj a szép lányok városa. A táj varázsa megfejthetetlen titokként a lányokra is átsugárzik, ezért tűnik némelyik mandulaszeműnek, liliomléptűnek, nádszálvékonynak, almamosolyúnak, szőlőízűnek, vadmacska természetűnek, tüzesnek, mint a bor. Nem lehet eléggé csodálni őket természetes szépségükben nyaranta a Tisza-parton.

TISZA-PARTON

Hétágú napvilla tűzi hegyére
a szénától dagadt
nyárfaistenektől agancsos
ezüst partokat

Csak gazda nincs Révöblön rejtett
csónaknyáj legelész
Súlytalanság füstje leng Lobbot
vet a semmittevés

Lomha vízben csapkod a szikra
 olajbogyó a nap
 láttukra feldobják testüket
 a zöldpikkelyű halak

Elernyedte izmokkal víz tükrén
 tótágast áll a hegy
 gyűrűzve áztatják magukat
 az erdőligetek

Aztán elalszanak Álmukban
 megfordul a világ
 és odalent köpenyét oldva
 kitárja önmagát

Lebeg a rét Bárányfelhő gyanánt
 fecskeraj gomolyog
 Ódon vár sövényes udvarán
 levendula lobog

Magad vagy Lábadnál a Tisza
 körötte csönd kereng
 Homokpárnán a békességet
 magadhoz öleled

KÖRISFA ÁRNYÉKÁBÓL

Körisfa árnyékából
 figyelem a Tisza
 sebes folyását,
 esztelen vágta
 szalad a lihegő széllel
 szerelme határtalan
 tarisznyájából
 a homokot kiszórja

a fövényes partra,
 szőkülő haját bodorítja,
 a sugarak záporában
 rám hunyorít,
 szalad,
 hogy magához ölelje
 mátkája a tenger.

BESSENYEI GYÖRGY ÉS A LELKE

elmondta *Horváth József* és *Horváth Józsefné*

Bessenyei: Hadd el, hadd nyugodjam még egy kevéssé, olyan jó a testnek éjjeli vackában, meleg takaródzó alatt kucorogni, köhögni, böhögni, jobbra-balra forogni, s szunnyadozni.

Lelke: Úgy, de látod, milyen szépeket gondolok, kár őket elveszteni, kelj fel ebből a kis halálbul, fogj pennát, írd magyar polgártársaidnak a jó erkölcsökről. Tisztítgasd szép anyanyelveket: mondj nekik mély dolgokat, nyájasokat, majd megdicsérnek.

B: Nem adnak egyebet?

L: Mi kell annál több egy okoskodó embernek.

B: Csak élj hát véle magad – hagyj békét – alszom.

L: Lesz még ezenkívül azon jutalmad, hogy szaporítod, a jót, fogyasztván a rosszat. Nem jutalom-é szép lelkeket és emberi szíveket formálni?

B: Mit beszélsz – úgy tetszik, most mondál valamit – be alhatnám.

L: Azt mondám, hogy szép dolog szép oktatással az emberi vadságot, tudatlanságot, kegyetlenséget fogyasztani, és szívekbe szeléd, édes erkölcsöket plántálni.

B: Be alhatnám, hallod-é, - olyan mély álom ereszkedik rám.

L: Azt gondolod talán, hogy az olvasás, halandó társaidat nem jobbítja? – nagyon csalatkozol.

B.: Hány olvas hát? Egy olvasó emberre vethetsz ezeret, ki nem olvas. Azok közt pedig, kik olvasnak, ezerre végy csak egyet, olyat, ki haszonnal olvas és igaz bölcsességre térszen szert. Ehol van a világ java: ebből áll.

L: Írd azoknak, kiknek születéssel nagy elméjük van, de nagy világossággra nem találhatnak, csak setétségbe' maradnak.

B.: Mit akarsz a világosságoddal? Micsoda világosságról szólasz? Nincs nékem világosságom: – ha béhúnyom szemem, egészen setét vagyok. Eredj, ha világosságot akarsz, mutasd meg az embereknek a napot.

L: Honnan származtak hát azok a világosságok, melyek szerint már ma az öregasszonyokat ördögnek képibe nem égetik, a vádoltakkal tüzes vasat nem fogatnak. Szeretnéd, ha még

ezek a szép dolgok fenn volnának? Vagy hiszed-é, hogy nem az írásból, olvasásból származott világosság törlötte el őket?

B: Megállj, meg: – egészen kivered az ember fejéből az álmat.

L: Ha felkelnél, eleget mondanék csak imát, igyekeznél te is a vadságoknak szelidítésére, de rest vagy emberi kötelességet tenni. Tudod-é, hogy a kötelességét, hivatalát nem tévő ember nem érdemli, hogy ember legyen? Akarsz nem ember lenni?

B: Csak megkívánok már ember maradni.

L: Írjad frissen: „A világnak atyja minden embert békességre, szeretetre, munkára, egymás terhének békességes tűréssel való elviselésére teremtett, szabad étellel áldván mindeneket.”

B: Ne nyargalj, hadd igazítsam meg legalább a pennám.

L: Csak írd, ne töltsd az időt. Siess, majd elszalasztom a legszebb gondolatokat.

B.: De bár elszalasztgatnál belőlök egynehány milliomot, többet alhatnám, s jobban nyughatnám, megölsz egyszer azzal a sok hiábavaló gondolattal.

L: Mit csinálnál, ha nem gondolnék benned? Ennél, innál, aludnál, csudálkoznál, ásitanál, haragudnál? Vagy ötelnéd az idővel s tudatlansággal magadat? Szép dolog az emberi természetet vizsgálni. – Írjad hát. Minden embernek vagy egy poláris csillaga, melynek világánál lépéseit igazgatja: ez lélek, ítélettétel.

B: ... ítélettétel – megvan.

L: Ez olyan tűz, mely isteni munka által alkottatik a természetbe. Némelyik csak a holdtul vészi világosságát, némelyik pedig a naptul. Azok, kiket a hold világosít, butáknak neveztetnek, azok pedig, kiket a nap sugároz, okosoknak hívatnak.

B: ... okosoknak hívatnak – megvan. De ne menj mélyen, majd nem értelek, ezzel a sok hasonlítással, vagy példával – magyarázz tisztábban.

L: Ha egy nagyelméjű ember, soha sem tudós írásokat, sem férfiakat nem kaphat társaságába, úgy-é hogy soha bölccsé nem lehet. Ha a tudományok kivesznek a népek közül, egész nemzetek megtompulnak elméjükbe, hiszen jól tudod, hogy „A világnak atyja minden embert békességre, szeretetre, munkára, egymás terhének békességes tűréssel való elviselésére teremtett, szabad étellel áldván mindeneket.”

B: Így igaz!

A BESSENYEI-SZOBOR KOSZORÚZÁSOKOR

Napra pontosan 110 évvel ezelőtt, 1899. május 9-én, ami akkor keddi napra esett, a szokásos tavaszi közgyűlésre gyülekeztek Szabolcs vármegye törvényhatóságának tagjai. Ez a közgyűlés azonban sok tekintetben rendkívüli volt. Amíg a Vármegyeháza nagytermében a több tucat napirendről szavaztak, a Megyeháza előtti téren az ott emelt szobor elé már szorgalmasan gyűjtötték össze és rakták sorba a vármegye hajdúi az ünnepségre hozott koszorúkat. A Megyeházán belül, a földszinten pedig az aznapra tervezett ünnepi megnyitóra készülve, a vármegyei múzeum igazgatója, *dr. Jósa András* lelkes izgalommal végezte az utolsó simításokat a megnyitni készülő kiállításon, újra és újra átrendezve az ünnepi alkalomra írott katalógusa egyes darabjait.

Igen, ez a közgyűlés valóban ünnepi volt, hiszen a vármegye akkor két nagy tettel is áldozott a magyar kultúra oltárán. E napon leplezték le Szabolcs vármegye és Nyíregyháza első köztéri alkotását, ami nem is lehetett más, mint a magyar felvilágosodás úttörőjének, Mária Terézia testőr-írójának, Bessenyei Györgynek szobra, és e napon nyíltak meg a nagyközönség előtt a vármegyei múzeum első kiállításai, bemutatva azt a hatalmas és gazdag bronzkori és honfoglalás kori anyagot, melyet addig a tudós orvos-régész, Jósa András kiásott és rendszerezett.

A szobor és a nevét viselő tér története korábbi keltezésű. Szabolcs vármegye az 1889. évi őszi közgyűlésén döntött arról, hogy a megye legnagyobb szülöttének méltó szobrot állít. Nyíregyháza város képviselő testülete pedig az 1890. július 22-i közgyűlésén határozott a Bessenyei térről, kimondva, hogy azt a leendő Megyeháza előtti területen jelölik ki, mely elnevezéssel a városatyák Szabolcs megye egyik kitűnőségének emlékéét kívánták megtisztelni, „... annál is inkább, miután nem lehetetlen, hogy a közeli jövőben ezen a téren a mostani nagyvendéglő romjai helyén egy park leend, s abban talán Bessenyei szobra fog állani...” Pár évvel később, 1896-ban országos ünnepségekkel emlékezett meg Magyarország a honfoglalás 1000. évfordulójáról. A millenniumra készülve a megye az 1894. október 9-i közgyűlésén elhatározta,

hogy 240 ezer forint kölcsönt vesz fel, melyből 200 ezer forintot a vármegyei közkórház felépítésére fordítanak, tízezer forintból felállítják Bessenyei György szobrát, a többiből pedig a vármegye történelmi nevezetességű helyein emléktáblákat, emlékoszlopokat helyeznek el. A szoborpályázaton Kallós Ede Szoborterv jellegű pályaműve nyert, a mű elkészült, felavatásának időpontját is kijelölték: 1898. október 19. Erzsébet királyné tragikus halála és az országos gyász miatt halasztotta azután a vármegye a felavatás ünnepségét az 1899. tavaszi közgyűlés idejére. A szobron elhelyezett koszorúk szalagjait azután a vármegyei múzeum vette át, mint ahogy oda került és ma is őrizzük az ünnepségen teljes díszben megjelent testőrök, *Barcsay József, Miticzky Kálmán, Szatmári Király Béla* és a nyíregyházi *Schlichter Gyuláról* készített színezett csoportképet is. A rossz idő, az eső ellenére a nagyszámú közönség végig kitartott a szoboravató ünnepségen, majd a vármegyei múzeum megnyitásán. E két esemény után a Koronában adott díszebéddel, majd este a színházban tartott díszelőadással folytatódott az ünnepség, s éjjel a Koronában rendezett bállal zárult. „Ekként végződött a Bessenyei szobor leleplezési ünnepélye. Eredménye: egy hazánkban párját kereső szép emlékmű, örök tanúbizonyságként Szabolcsvármegye hazafiasságának és áldozatkészségének” – áll a Nyírvidékben.

A 2008-ról szóló Bessenyei almanach, a Bessenyei Irodalmi Társaság évkönyvének első lapján az alábbiakat olvashatjuk: „Bessenyei György bölcsész-költő, filozófus-író, a magyar irodalmi megújulás elindítója”. Ennyi és ez így teljes. Az irodalomtörténeti kutatás már mindent megírt Bessenyei Györgyről, én sem tehetek mást, mint Társaságunk elnökétől idézem az alábbiakat: „Bessenyei György olyan filozófus-író volt, aki valóban 'fajtat' hozott az európai felvilágosodás eszméiből, a progresszív gondolatokból”. 1772-ben vele, illetve az Ágis tragédiájával kezdődött el a magyar felvilágosodás irodalma. Bessenyei a magyar felvilágosodás főalakja. De nem eléggé él még ma sem a nemzeti köztudatban. Sokan és sokat tettek azért, hogy ismertsége szélesebb legyen mind itt, helyben, mind országos szinten. Az irodalomtudományban méltó helyére is került, de közismertsége meg sem közelíti nem egy olyan tiszteletre méltó utódját, akinek életműve valójában kevésbé jelentékeny és kisebb történelmi-szellemi hatású, mint az övé.

Sajnálatos módon mai közoktatásunk mélyrepülése ismét az általános és középiskolák falain kívülre üldözte a magyar irodalom e nagy alakját, s nekünk most sokkal nagyobb a felelősségünk, mint bármikor, hogy ezt ne engedjük meg! Túlzás nélkül mondhatjuk, hogy Bessenyei szinte minden leírt sora, mely a magyar nyelv fontosságáról, a magyar kultúra terjesztéséről szól, igazabb és fontosabb, mint valaha is volt. Kellenek-e ezeknél világosabb, egyszerűbb gondolatok: „Jegyezd meg e nagy igazságot, hogy soha a földnek golyóbisán egy nemzet sem tehetette addig magáévá a bölcsességeket, mélységeket, valameddig a tudományokat a maga anyanyelvébe bé nem hűzta. Minden nemzet a maga nyelvén lett tudós, de idegenen sohasem.” Ma, amikor generációk nőnek fel a számítógépek sivár és idegen nyelvezetén, bizony a magyar nyelvet újra védeni kell saját hazájában. Pedig örök igazsága az is Bessenyeinek, hogy „Ha már így kéntelenek vagyunk nyelvünket megtartani, tisztítsuk ki legalább és dolgozzunk előmenetelünkön.” S ezt a nyelvet tudós társaságoknak, a korszerű oktatásnak, nyelv- és beszédművelő köröknek kell megtartani, újra terjeszteni, a hibáit gyomlálgatni.

Ma, amikor már csak fél szavakkal szólnak az emberek egymáshoz, s azok a szavak is csak a pénzről meg az üzletről szólnak, amikor már nincs idő, meg belső késztetés meglátni a szépet, s arra meg végképp nincs már szavunk, hogy ezt a szépet, akár a tájat, akár az embert szép szavakkal leírjuk! Pedig hát Bessenyei ebben is úttörő volt, a tájleíró líra magyar nyelvű megalapítója. Petőfi előtt ő írta a legszebb tájleíró verseket, ahol nemcsak a táj jelenik meg, hanem maga az ember is, a cselekvő, a mozduló ember. A berceli szülőföldet, a szép Tisza-partot álmodja vissza, amikor már Bécsben van, s a szülőföld szeretete ad erőt neki. A Tiszának reggeli gyönyörűsége gyöngyszem, amit tanítani kellene, de nem tesszük! Pedig Bessenyei tette fel a költői kérdést erre is az alábbiak szerint: „Melyik nyelvnek is lehetne több édessége, méltósága, mélysége és könnyű kimondása, mint a magyarnak? Mind a deák, mind a francia, mind a német görcsösebb nála. Kivált poétaságra, éneklésre, régi történetek elbeszélésére, dicsérő beszédre egy nyelv sem haladja meg.”

Mit tehetünk akkor! Ha sokat nem is, de azt mindenképpen, hogy társaságunk Bessenyei szellemében dolgozzék, kiadványaink igényesek legyenek, előadásainkban pedig hívjuk fel a figyelmet

a magyar felvilágosodás eme nagy alakjára, megyénk szülöttére, hívjuk fel a figyelmet műveire, melyek valóban sok hasznos útmutatással szolgálhatnak. Ne felejtsük, ne feledkezzünk meg vonzó alakjáról, lankadatlan törekvéséről az ésszerű jövő felé. A vele kezdődő felvilágosodással indult meg minden, ami kétszáz év óta előre, mifelénk mutat. Így van számomra értelme a szülőházán lévő Vietórisz-epigramma utolsó sorainak is, melyek így hangzanak: „Tied az úttörés minden árnya-fénye, Szabolcs daliája, Bihar remetéje”.

AVATÓBESZÉD

Ruttkay Arnold emléktáblájánál, 2009. május 29-én, Nyíregyházán, a Szent Imre Katolikus Gimnáziumban

Születésének 86. évfordulóján tisztelettel és kegyelettel emlékezünk *Ruttkay Arnold*ra, aki választott új hazáján, Ausztrálián kívül sok-sok szállal kötődött szülőföldjéhez is. Melyek az alábbiak: mindenekelőtt, hogy Hajdúdorogon született 1923. május 29-én, majd 4 hónapos korától 7 éven keresztül Nyírderzs és 1931–1948 között pedig Ajak községben laktak, minthogy édesapja, Ruttkay Sándor ezeken a településeken volt görög katolikus pap, aki 51 évet élt és itt temették el. De a legjelentősebb kapcsolatnak mégis az bizonyult, hogy 1933–1941 között Nyíregyházán, a Királyi Katolikus Gimnáziumba járt és a Széchenyi utcai Szent Imre Kollégiumban lakott.

Mármost, ki is volt Ruttkay Arnold? Öt felmenője görög katolikus pap! Különösen nevezetes volt Nyíregyházán Ruttkay Gyula (1854–1933) görög katolikus főesperes, kanonok, aki a püspöki palotában lakott, 79 évesen halt meg, az Északi temetőben díszsírhelyet kapott, s ma az ún. papi parcellában: a 2. sor 3. sírhelyén nyugszik. A család ősi fészke Máramaros vármegye volt.

Kevésbé ismert Ruttkayéknak a Kossuth családhoz fűződő kapcsolata. Ugyanis *Kossuth* egyik nővére, *Lujza* a zempléni *Ruttkay József* postamesterhez ment feleségül, s három fiuk közül a legkisebb, *Ruttkay Albert* az amerikai polgárháborúban *Asbóth* tábornok alatt szolgált és őrnagyként halt meg a texasi Houstonban.

Az érettségi után Ruttkay Arnold a katonai pályát választotta, s a Ludovika Akadémián 1944-ben avatták hadnaggyá. Ezután a frontra került. Végül amerikai fogságba esett. Az amerikaiak hozták haza 1946-ban és adták át a hírhedt komáromi szűrőtáborban. Itt, az Igmándi erődben igazoltatásakor megverték: gumibottal

kétszer nyakon vágták, és egy fiatal hadnagy belebokszolt az arcába! Ezek után, 1948-ban kiszökött Németországba, majd 1950-tól kezdődően, azaz 58 évig Ausztráliában talált új hazára. Az itteni magyar emigráció kulturális életének hamarosan a vezetőjévé vált mint író, költő és humorista!

Az előbb, bevezetesként Ruttkay Arnold Földönfutók című gyönyörű versét hallottuk, amely jól érzékelteti költői művészetét. Ugyanakkor, rideg őszinteséggel kimondja, hogy a magyar emigránsok nevét a történelem csupán „futóhomokra írta”, s korosztályának száműzöttjei a sors verte, büszke magyar nép „névtelen mostohái lettek”! Ilyen őszinte ember volt!

Ruttkay Arnold fő műve: három regénye. Ezeket *Só Bernát* álnéven jelentette meg! Az első kötete 37 éves korában került napvilágra: *Ki hitte volna?* címen, 111 oldalon, a Független Magyarország elnevezésű lap főszerkesztőjének, *dr. Nagy Kázmé*nak a kiadásában, Sydneyben. Ebben a „Kedves Húga” számára írta meg Budapestre, „mi a helyzet idelent Délen és hogyan élünk idekerült magyarok”. Most éppen csak jelzem, hogy Ausztrália az összmagyarság vonatkozásában is fontos földrész, hiszen a 2001. évi népszámlálás szerint ott 62 859 lakos vallotta magát magyarnak. Éppen ezért jelentős Ruttkay Arnold 1969. december 31-én Melbourne-ben, az Első Ausztráliai Magyar Találkozón elhangzott : *Megnyitó* című versének az üzenete: „Itt, kinn az idegenben bármit teszünk, / Ha nem találjuk egymást, / Elveszünk...”

Ugye, milyen időszerű ez a megállapítása még a mai Anyaország számára is?!

Második regénye *Csak akkor fáj, ha nevetek* címen 1977-ben Adelaide-ben jelent meg a Dezséry Kiadó Vándor Könyvtár sorozatának 3. köteteként, 161 oldalon. Ebben szerepel a *Drága jó Nagyapám* című nyíregyházi levél a 12–14. oldalakon. A kötet címét a Szerző így eredeztette: „A falusi legény, kinek a bicskázás után kés állt ki a hátából, amikor megkérdezték tőle: fáj-e ? Azt válaszolta: csak ha nevetek...”! Önkritikusan megállapítja: „Mi voltunk a csodaváró nemzedék. És a csoda egyre késett, Wass Albertnek nem adták vissza a hegyeket. Én sem láttam viszont a homokbuckáimat.” Hazájára célozva megjegyezte továbbá, nagyon szellemesen: „Vannak országok, ahol a szabadságon kívül már minden szabad”!

Hogy mindezeket egyáltalán miért is írja le? – így indokolja: „Nem volt erőm elhallgatni!” Ezen második kötetének ajánlása így hangzik: „Anyámnak”! Édesanyját már 1952-ben kivitette magukhoz Ausztráliába (Melbourne-ben halt meg 1979-ben), ahol 1957-re már 14 főre duzzadt emigrált rokonsága.

Az 1963 és 1977 közötti években Ruttkay Arnold feleségével (Tatár Ilona, beceneve: Cila; erdélyi menekült vasutascsaládból) bejárta a világot. Előbb autóbusz-kirándulások kapcsán új hazájukkal, Ausztráliával ismerkedtek meg, 1963-ban a kontinens keleti partján tettek 3000 km-es utazást (Brisbain-Cairns), majd 1968-ban dél-északi irányban szeltek át az országot 2600 km-es kiránduláson (Adelaide–Darwin). Ezután 9 hosszú repülőút következett szinte a világ minden tájára. Gyűjtötte az élményeket és a tapasztalatokat. Természetesen az utazásaihoz tartozik még legalább 5 hazai látogatása (1977, 1979, 1987, 1991 és 1992) is.

Végül az egész életét összesűrítette a Torontóban 1997-ben, a Vörösváry Kiadónál megjelentetett *Én* című, 720 oldalas, harmadik kötetében. A „Szüleim emlékének” ajánlott vastag könyv sok ausztráliai magyar számára olyan, „mint egy Biblia” (lásd *Agárdy Ferenc* nekrológját a Magyar Élet című hetilap, 2008. november 13.) A mi *Katona Bélánk* pedig már 1998-ban megállapította Táj és irodalom című kötetében, hogy az *Én* című önéletrajzi írás egyben „nyíregyházi regény” is! De ma már a Szent Imre Baráti Kör is büszke lehet arra, hogy még 2001-ben a Füzetek sorozatában 8. sorszám alatt megjelentette az *Én* című könyv 52–116. oldalait Ruttkay Arnold: *Fakuló emlékek, túl az Óperencián* címen, 120 példányban és Nádasy Csaba szerkesztésében.

Ezen főművében Ruttkay Arnold emigrációjának is magyarázatát adja: „... miért élek én tizenegyezer mérföldre Budapesttől?” A válasza: Sztálin, azaz „a nagy georgiai miatt!” Jellemző módon az *Én* című regényét 1995. október 22-én(!) Sydneyben ekként fejezte be: „Hálásan köszönöm *Bódor Sándor* nyírségi magyar tanárnak a jóleső bátorítást!”

A versei nem jelentek meg külön kötetben összegyűjtve. Mégis nagyon jelentősek, mert Agárdy Ferenc ausztráliai nekrológja szerint: „nem volt magyar ünnepség vagy megemlékezés egy-egy új, az alkalomhoz illő Ruttkay-vers nélkül... Ó, milyen fontos volt ez ekkor: fizikai, lelki és szellemi elhagyatottságunkban magunkra ismerni a görbe tükörben, amit Só Bernát havonta

elénk tartott.” Ugyancsak Agárdy kérdésére, hogy versei, vagyis az „akácok üzenete” mikor fog kötetben megjelenni, szellemesen így válaszolt: „Ha majd Melbourneben legalább annyi mecénás lesz, ahány költő van, akkor az is meglesz.”

Irodalmi műsorát: Az akácok nem válaszolnak, Emigráns évek versei címen a Buenos Aires-i bemutató után még 29 városban, köztük New York-ban is, nagy sikerrel adták elő. Saját meghatározása szerint: „A versek jó része a gyermekéveim vidékéről vallott. A kopár Nyírség hűséges akácfáiról, a szabolcsi szegénységről, a futóhomokról.” (Én, 664. o.) Ruttkay Arnold nem volt 56-os forradalmár, hiszen az 1950. április 25-i partraszállásuktól kezdve 2008. október 3-án bekövetkezett haláláig Ausztráliában élt, mégis Soha sem láttam a hazát című költeményében ösztönösen hangsúlyozza: „testvérem a pesti srác”! Hazafias verseiből pedig rendre kiérződik a hazáját elvesztett hivatásos katona bánata. Már itt, 1950. november 11-én született és tisztviselő foglalkozású Tamás nevű fia szívesen szavalja apja költeményeit. Együttal pusztán jelzem, hogy az 1949-ben Salzburgban született Alex nevű és angol-történelem szakos tanár fia 38 évesen Melbourneben halt meg.

„Ruttkay Arnold mint ember, mint művész és mint barát kitűnőség volt. Akivel valaha is a sors őt összehozta, pillanatokon belül a híve lett.” – írta róla *Varjúné-Bencze Magda* előadóművész, akivel együtt a Sydneyi Magyar Rádió főmunkatársa volt.

De még a temetése is a tolerancia élő példája volt! Ugyanis a hithű görög katolikus Ruttkay Arnoldot református lelkész temette és vitéz *Pénzes János* egykori katona-bajtársa, valamint 67 éven át barátja búcsúztatta felemelő emlékezés keretében Melbourneben a Szent István Templomban 2008. október 10-én.

A humorista Ruttkay Arnold a Bibliából merítette felfogását a tréfáról ekként: „A vidám elme jó orvosságul szolgál; a szomorú lélek pedig megszárasztatja a csontokat” (idézet: Bölcs Salamonnak példabeszédeiből 17. rész, 22. vers).

Az egykori Kerkat, azaz a Királyi Katolikus Gimnázium 27 évi működése után 1948-ban megszűnt. A Kelet-Magyarország című napilap azonban beszámolt arról, hogy 150 egykori kerkatos öregdiák és fiatalabb „szentimrés” 2003. április 12-én találkozóra gyűlt össze a Szent Imre Katolikus Gimnázium ebédlőjében. A

cikkben felsorolt 17 híres „kirkatos” diák között a 13. volt: „Ruttkay Arnold (Ausztrália) író”! Fontos, hogy különféle adományok révén a mostani Gimnázium könyvtárában Ruttkay Arnold mind a három regénye és verseinek egy része olvasható! Így lehetséges, és azt kívánom, hogy a Szent Imre Gimnázium és Baráti Köre révén a megboldogult Ruttkay Arnold élete és irodalmi tevékenysége egyre ismertebb, valamint példamutató legyen a Nyírségben is. Ilyen gondolatok jegyében az emléktáblát rendeltetésének átadom!

Ruttkay Arnold írásai

FÖLDÖNFUTÓK... **Korosztályom száműzötteinek...**

Ott születtek azon a régi nyáron
valahol Zalában, vagy a vadvirágos
Tiszaháton. Amikor Párizsban
a dölyfös ítélet törvénybe lépett,
bölcsőjük körül egyszerre
megdermedt az élet. Bénultan
megnémultak a tiltakozó hangok,
s délben a templomokban zokogva
kondultak a Trianont sirató
szomorú harangok.

Az ódon iskolában, a tantermek
faláról még a szomorú Jézus-arc
nézte őket. Az indulókat, –
az Élet harcába készülöket.
Hol a Kor parancsa példás
fegyelmet teremtett.
Ovidiussal együtt
tanulták ott a Hitet. Becsületet,
s az embernevelő régi Rendet.

Később, mint felejthetetlen szép
emléket, a történelemtől még
kölsön kapták néhány évre Kassát,
Kolozsvárt és Újvidéket.
S míg jövőtvárón ezer fiatalos
álmot szöttek, a háborúba végül
ők is belenőttek. Hol pusztulás,
halál, vagy börtön várta őket.

Gyötrő hajnalok után, egy
csillagtalan sötét éjszakán
bukdácsolva kúsztak.
Csaholó órkutyák között, kereső
lámpafényben búcsúztak az ősi háztól.
Aggódó anyák fájó sóhajától.
Emlékektől, ifjú évek tűnő reményétől,
s a bilincsbevert szülőházától.

Künn, a Nagyvilág lett szeles otthonuk.
Széjjelszóródtak négy sarkáig,

Ausztrália szikkadt homokjától
 Montréal haváig.
 Bátran vállalták az ismeretlen jövőt.
 Meg nem hátrálva semmitől,
 pusztá kézzel teremtettek otthont
 a semmiből. Közben szültek, temettek
 Gyereket neveltek. Kölcsönkapott
 újságok lapjain őrizték
 a drága anyanyelvet.

A Hatalomtól nem kértek és nem kaptak
 soha kegyelmet, de közben nem sejtették,
 hogy Sorsukban akkor már meg volt írva:
 nevüket a Történelem, futóhomokra írta.

Tépett zászlói lettek, Keleti és
 Nyugati szélnek. A hamis
 történetírók róluk csak fölényes
 számokban beszélnek.
 A new-york-i palotában elharsogott
 Örök Emberi Jogok, tőlük
 cinikusan megtagadták otthon
 a szavazati jogot.

De hittek, reméltek rendületlenül
 míg éltek. Közben állták keményen
 a gúnyt, a szitkot mikor rájuk szórtak
 sok-sok szennyes piszkot. S nem
 hittek soha a Marxi emléón nevelt
 Világvándoroknak,
 sem az Újvilágot hirdető
 nyájas prédikátoroknak ...

Enyészó emlékük előtt. most állj
 meg egy percre, Ember.
 Szétszórt sírjuk fölött valahol
 egykor a hűvös déli tenger,
 vagy a forró préri-szél mesél majd
 régi Titkokat...

Egy távoli, elveszett hazáról,
 hol megszülettek ...
 S egy sorsverte büszke népről,
 melynek elbűjdosott,
 névtelen mostohái lettek...

Sydney, 1998.

DRÁGA JÓ NAGYAPÁMI!

Valószínűleg csodálkozol levelemen, és tudom csodálkozásod
 jó része annak szól, nem régen múlt negyven éve már, hogy
 elköltöztél az élők sorából. No de jól ismerjük egymást, tudom ez
 nem zavar sem téged sem engem.

Nagy tudású ember voltál, míg közöttünk jártál. Délutáni
 sétáidon a nyíregyházi Nyírvízpalota meg a Megyeháza között fél

* Csak akkor fáj, ha nevetek című kötet 12–14. oldalán; Adelaide, 1977.

óra alatt több bölcsességet mondtál elé a világ folyásáról, mint akkoriban az újságok oldalakon át összehordtak.

Én akkor még ugrádozó kisgyerek voltam, s most valahogy helyénvalónak érzem, beszámoljak neked az elmúlt negyven évről, mi minden történt a nagyvilágban mióta itt hagytál minket. Nem mintha szükséged volna rá, de gondolom, különös érdeklődéssel veszed majd az ÉN beszámolómat, mert annakidején amellet, hogy egyetlen unokád voltam, én voltam számodra a világ legokosabb unokája. Talán jó is volt a sors – bizonyos szempontból – hogy elszólitott közülünk, így soha nem tudtad meg, hogy rá egy évre matematikai tanárom meg azt állapította meg: ilyen ökör még erre a földre nem született, mint én.

Kezdetnek mindenen előtt közlöm veled, hogy az a bizonyos háború, amit oly sokszor megjósoltál, bizony bekövetkezett. Bár ne haragudj, ezt a jóslást nem írom bölcsességed számlájának követel oldalára, mert az utolsó öt-hatezer évben háborúkat megjósolni nem tartozik különösebb „kunsztok” közé. Különben, hogy ezt a háborút, hogy fejeztük be, nem óhajtom most ebben a rövid levélben részletezni. Sok mindenre következtethetsz, abból a tényből, hogy ezt a levelet Melbourne-ből (Ausztrália) írom. De vannak barátaim Saó Paulóban, Londonban, Clevelandban, Caracasban, New York-ban és számosan a föld alatt, mindezekből könnyen következtethetsz ennek a háborúnak a kimenetelére.

Az ország határaiban voltak közben ideiglenes változások, de most már megint nagyjából minden úgy van, ahogy hagytad, csupán szeretett városunknak, Nyíregyházának földrajzi helyzete tolódott el, ugyanis a Nagy Európai Újjárendezés következtében most mindössze hatvannyolc kilométerre „nyugszol” a szovjet hattártól. Most már csak azért imádkozunk, hogy ha így haladunk, nehogy a végén még Oroszországban érd meg a feltámadást.

Különben minket, magyarokat kivéve, a veszteseknek meglehetősen jól megy, amit a győztes hatalmak viszont már nem mondhatnak el ilyen bátor fölényel.

Hadviselésben különben léptünk egyet-kettőt. Feltaláltuk a békeharcot, ami olyan okos dolog, mint amikor valaki állva ül, azonkívül a hidegháborút, amit egyébként házastársak már a te idődben is vívtak.

Művészet? Röviden csak ennyit: igen eredeti és új irányokba halad. Csak egy példát említsek, szobrok ma már nagyrészt fémből készülnek, méghozzá olyanokból, amelyeket valamikor az öreg Zielberstein bácsi ócskavas-kereskedésében láttál eldobálva. Méghozzá ezek a szobrok úgy készülnek, hogy az ócskavasat egyszerűen úgy hagyják, ahogy volt. De ez még mind semmi, mert láttam már mostanában kiállításon olyan képet is, ami még meg sem volt festve. A modern zene hasonló irányokba tart, csupán a zeneszerzők fejlődtek kissé visszafelé, legalább is külsőben, mert legtöbbjük úgy néz ki, mint Liszt vagy Beethoven a múlt században. Feltaláltuk az úgynevezett stereo muzsikát, ami olyan hangos, hogy gyakorlatilag ma már mindenki a szomszédját hallgatja. Ugyancsak feltaláltuk a hangfelvevő gépet, ami az emberi hangot szalagra veszi, és utána tökéletesen visszajátssza, kivéve az Egyesült Államok Elnökének a hangját. A férfidivat elnöiesedett, a női divat elférfiasodott, így a fiút a lánytól ma már csak a zuhany alatt lehet megkülönböztetni. A női szoknya pedig olyan rövid lett, hogy ha ma egy fiatal lány lehajol, még a nyaka is kilátszik. A színházakban gyakran játszanak kosztüm nélküli darabokat, melyekben a drámai feszültség abból áll, hogy a Pista beleszeret Jóskába. Az írók még mindig írnak, és ha számúzik őket hazájukból, akkor írásaikat még el is olvassák. Az ilyen könyveket a kiadók akkor is kiadják, ha nincs bennük szex. Hosszas kutatás után feltaláltuk az atomot, ami állítólag sok mindenre használható, de mi egyelőre csak bombákat készítünk belőle, amit viszont senki sem használ, mert ahogy hangoztatják, az nem illik. Helyette most napalm nevű gyújtóanyaggal harcolunk, amit viszont többen nem tartanak helyesnek – főleg azok, akikre dobálják. Ezek viszont tiltakozásukat gyakran meglepően úgy fejezik ki, hogy elégetik önmagukat. Viszont örömmel közölhetem, Állatvédő Egyesületeink még mindig igen szépen működnek.

A legnagyobb haladást azonban mégiscsak a technika terén értük el. Többet ne mondjak, eljutottunk a Holdra. Ezt a történelmi pillanatot távolbalátón ez egész emberiség merev nyakkal figyelte, kivéve barátom hétéves kisfiát, aki háttal ülve a televíziókészüléknek, az egész közvetítés alatt magokat köpködött egy virágcserepbe. Szerinte a kép minősége igen silány volt.

A rakéta a másik nagy találmányunk. Arra azonban már rájöttek, hogy ez a találmány gyorsaságánál fogva kitűnően használható atombombák

szállítására egyik kontinensről a másikra. Neked nem kell bővebben magyaráznom, hogy atombombák esetében a gyorsaság milyen életbevágóan fontos.

Persze mióta az emberiség a kard ellen a pajzsot feltalálta, azóta egyik ország sem megy a másikhoz észért, ha fegyverekről van szó. Most már feltaláltuk azt a rakétát, amelyik lelövi az atombombát szállító rakétát, mielőtt az rendeltetési helyére megérkezne. Persze ezt az atombombások sem nézték tétlenül, ők meg kitalálták azt a rakétát, amelyik lelövi az ellenfél rakétáját mielőtt az lelőné az atomot szállító rakétát. Most éppen egy olyanon dolgoznak, amelyik ezt is megsemmisíti, így ők zavartalanul fellőhetik majd az ő rakétájukat, amelyik az eredetit volt hivatva megsemmisíteni. Csak idő kérdése az egész. A végső cél persze az, hogy az atombomba épségben megérkezzen.

A földi javak elosztásával még mindig bajok vannak. Az emberiség egy része lefogyni szeretne, nagyobb része meg jóllakni. Egyelőre egyik csoportnak sem sikerült. Pedig mindketten igyekeznek. Mindezek orvoslására most feltaláltuk a gyermekáldás elleni csodaszert, az úgynevezett pillt. Ám ezzel sem értünk el nagy sikert, mert ezt meg majdnem kizárólag azok használják, akik amúgy is fogyni szeretnének.

Nem akarom hosszúra nyújtani. Némi ízelítőt, gondolom, ennyiből is kaptál, látod hogy élünk. Nem haragszol, most egy időre megint eltűnök, járok a magam baja után. Talán egy másik negyven év után nemlétező unokám majd folytatja ezt a kis beszámolót, de azt majd már ketten olvassuk.

Addig is búcsúzóul csak annyit: nyugodj csak tovább békében. Hisz látod, nem valami sokat vesztettél...

Szerető unokád

A BESSENYEI TÁRSASÁG

2009. június 4-én, a Megyei Könyvhét keretében tekintette át 20 éves történetét

Amikor 1898-ban Nyíregyházán életre hívták szellemi elődeink a Bessenyei Kört, Szabolcs vármegye irodalmi társaságát, nyilvánvalóan azzal a szándékkal tették, hogy fórumot teremtsenek a megye értelmisége számára. A magyar felvilágosodás filozófus írója a magyar irodalom olyan kiemelkedő alakja, aki a legfontosabb emberi teendők között a műveltségért és magyarságért folytatott tevékenységet jelölte meg.

A Bessenyei Kör fél évszázados tevékenységének a II. világháborút követő diktatúra vetett véget. Negyven évnek kellett eltelni, hogy 1987-ben újjászülessen a Bessenyei György Irodalmi és Művelődési Társaság.

Ezen a napon, az ünnepi délutánon szinte teljes körű áttekintést adtak a Társaság felkért tagjai a 20 éves tevékenységről.

Elsőként *dr. Bánszki István*, a Társaság elnöke az alapítás előzményeiről szolt, az 1972 és 1987 közötti tizenöt évi munkálkodásról.

MŰSOR	
2009. június 4. csütörtök 17 óra a Megyei Könyvhét keretében	
<i>„Műveltségért, magyarságért.”</i>	
20 év társasági élete – dióhéjban, szabadon - zongora-nyitány – Bacsai Dániel	
1. A Társaság-alapítás előzményei (1972-1987-15 év)	BI
2. Társasági Iónok – és irodalmi kirándulások	KT
3. Műveltségi versenyek, a fűszekán	NÉ
4. A tiszarbecsei Bessenyei Műveltségi Versenyek	Zsné
5. Nagy év: Több bölcsességet! A vers pályázat győztes verse	NÉ
6. Külföldi irodalmi kapcsolataink	FL
7. A szellemi életünk sorozat – jeles üzenetkről	KTné
8. Megyei alkotóink: írók, költők, történészek	PE
9. Vendég-előadók: irodalmi írók, egyetemi karistáink	BI
10. Zenei kapcsolataink, zenetudósok, népdalok	TZ, BE
11. Irodalmi kiadványaink, alkotóink műveiből	CST
12. Társasági együttműködés: partnereink, barátaink KITÁSZ, M. H. Társaság, Kazinczy Társaság, Kodály T., Mircs T., Külcsy T., Szabolcsi öregiskola, Vihar Zeneiskola, Jóni A. Múzeum, Bessenyei Színház, Bessenyei Kollegium, Debreceni Iri Múzeum, Megyei III. Megyei Könyvtár, Városvédők T., Egyházi közösségek, Tiszaberecel, Kisvárd, Bakonczep, Vármegyeháza, Nyíregyházi Ev. Kossuth Lajos Gimnázium, Nyhá (Bessenyei) Főiskola	
13. Vietoriz József: A bihari remete /szület/	Molnár Tímea
14. Hogyan tovább? Elnöki zárzó, terveinkről...	

A társasági fórumokról, irodalmi kirándulásokról *Kovács Tibor*, a Társaság titkára számolt be. A főiskolai műveltségi versenyéről *dr. Nagy Éva*, az elnökség tagja adott tájékoztatást, és mint a verspályázat győztese mondta el saját versét *Több bölcsességet!* címmel.

A külföldi irodalmi kapcsolatokról *Futaky László* elnökségi tag vázolt fel színes, változatos képet. A Szellemi elődeink sorozatról – jeles elődeinkről *Kovács Tiborné* számolt be nagy részletességgel.

Palotai Erzsébet, az elnökség tagja megyei alkotók, költők, írók, történészek munkásságát tekintette át. Vendég előadóinkat, irodalmárokat, egyetemi barátainkat elnökünk, *dr. Bánszki István* idézte emlékezetünkbe.

Zenei kapcsolatainkról, népdalosokra, zenetudósokra *Belinszky Etelka* elnökségi tag és *Tarcai Zoltán*, a Kodály Társaság megyei tagcsoportjának elnöke emlékeztetett. *Dr. Csermely Tibor* a társasági kiadványokat vette górcső alá.

Társasági együttműködés címen partnereinkről, barátainkról ugyancsak elnökünk emlékezett meg. (Így az Irodalomtörténeti

Társaságról, a Kazinczy, Kodály, Móricz Zsigmond, a Kölcsey Társaságokról, a Szabolcsi Öregdiákokról, a Vikár Sándor Zeneiskoláról, a Jösa András Múzeumról, a Bessenyei Színkörről, a Bessenyei Kollégiumról, a Debreceni Irodalmi Múzeumról, a TIT-ről, a Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtárról, a Városvédő Egyesületről, az egyházi közösségekről, Tisza-bercel, Kisvárdá, Bakonszeg önkormányzatairól, a megyei és a városi önkormányzat hivatalairól, az Evangélikus Kossuth Lajos Gimnáziumról.)

A program zárásaként elnökünk a jövő terveiről, így a megyei irodalmi tárlat tervéről is szolt.

Az ünnepi alkalmat *Bacsi Dániel* megnyitó zongorajátéka és *Molnár Tímea* versmondása gazdagította.

Összegzésként ma már elmondhatjuk, hogy a Társaság három évszázadban van jelen megyénk életében. Mi, akik ma életben tartjuk – s hitünk szerint formáljuk, gazdagítjuk – a ránk hagyott irodalmi örökséget, a büszkeség mellett mindig átérezzük felelősségünket is.

Dr. Csermely Tibor

SPORTKULTÚRÁNK VÁLTOZÁSA

(Elhangzott a Debreceni Egyetemen)

Az ezredforduló első évtizedének végén, a 21. században sem haszontalan a kiváló szellemi elődöket idézni, intelmeiket megfogadni.

Sportszociológiai nézőpontú (Sport a művészetben – művészet a sportban-projektemre épülő) kutatásaimban az újkori olimpiai eszmék, a fair play szellemisége és a sportkultúra harmonikus fejlődésének követése állt a középpontban. A külső-belső tulajdonságok, a megjelenés, az öltözetek, a viseletek, a küzdelem eszközei, az életmód vizsgálata szerepelt a sportot, a küzdelem megjelenítő művészeti alkotásokban.

Érdeklődésünk arra irányult: hozott-e fordulatot a három, az ezredforduló éveiben lebonyolított olimpia a sportkultúra fejlődésében, a sporttal foglalkozás és gondolkodás terén (pl. a sportirodalomban, a vizuális művészetekben, a médiában)?

Az egybefonódó öt karika szimbólumával megjelenített öt földrész közül három (Ausztrália, Sydney 2000, Európa itt: Dél-Európa, Görögország, Athén 2004, a játékok ókori és újkori bölcsőhelye, kultikus hely és Ázsia, Kína, Peking 2008) olyan teljesítményt, eszmeiséget valósított meg, amelyet Pierre de Coubertin 1892-es Renaissance Olympique című előadásában és az Óda a sporthoz álnéven írott verses alapvetésében reményként megfogalmazott. Az álom valóra vált, de hogyan tovább?

Fordulat, változás a jövő sportjában és a sportkultúrában Londonban is várható. 2012-ben ismét Európára figyel a világ. Régi dicsőségünk ápolása mellett a reális helyzetelemzéseket elvégezve (sportági vetületek, eredmények, innováció, mecénatúra, finansziális oldal stb.) egy új értékrend és sportkultúra kialakítása vált elengedhetlenné.

A felismeréseket a válságkezelésben lehet hasznosítani. Történelmi példa a reneszánsz jegyében a *Hunyadiak*, *Kapisztrán János* hősiessége. *Balassi Bálint* (1554–1594) a végvári vitézi élet képeit jelenítette meg. *Zrínyi Miklós* (1620–1664) a Szigeti

veszedelemben dédapjának, a szigetvári törökverő hősnek állított emléket. *Ráday Pál* (1677–1732) a lelki megerősödést szorgalmazta, míg a reformkor és a szabadságharc nagyjai, katonái, köztük *Petőfi Sándor* is (1823–1849) tetteikkel és művészetükkel mutattak példát. Ebben a korban a testi erő, a bátorság, a példamutatás értékrendünk része, erőteljesen jelen volt a művészetben, a költészetben.

A sporttéma háttérbe szorult a modern korra. A versválogatásokban egyetlen valóban sporttémájú alkotás szerepelt: *Jékely Zoltán* Futballisták (A csodaszarvas nyomában. A legszebb ezer vers költészetünk nyolc évszázadából. Makay Ádám szerk. Budapest, Tinta kiadó, 2002), illetve *Mino delle Site* Korcsolyázónők evolúciója (Utazás az olasz művészetben 1950–80. Száz mű, 2008).

A hagyományos művészeti ágak szerepét átvette és felváltotta az elektronikus média, a hírközlés, a gyorsuló idő kommunikációja, a pillanat művészete. A sport és a sporteredmények új dimenzióba kerültek. Világméretű távolodás mutatkozott a fair play szellemétől.

A változás irányát a test, az akarat, a szellem hármas egységének kiegyensúlyozott, harmonikus megvalósításában, egy új sportkultúra megteremtésében, a sportolói, szurkolói és a média, művészi magatartás átformálásában látjuk. Egy új identitástudat, új arculat létrejöttét a valóban „kiművelt emberfők sokasága” jelenti majd, kulturált, művelt, szellemiekben is edzett fiatalokat. Ennek kialakításához, formálásához vegyük kézbe eleink léleknevelő példáit, irodalmunk, vizuális művészetünk kincseit.

FORGÁCSAIM 2.

(A könyvbemutatón közreműködött Mohai Gábor)

Hatvanadik születésnapomra nemes összeesküvés eredményeként jelent meg Forgácsaim c. soványka kötetem *Bugya István* műves bevezetőjével.

A kötet verseket és prózai próbálkozásokat tartalmazott némi humorral elegyítve. Azóta a *Kórházunk* című újság főszerkesztőjeként minden számban, a Lectori Salutem rovatban, szerkesztőségi presszióra próbáltam az aktualitásokból szemezgetni. Aktualitások pedig szép számmal akadtak. Az egészségügy komoly katarzison ment és megy át. Ebből mára egyre kevesebbet érzek belülről – szerencsére. Három éve elmentem nyugdíjba, főleg testi nyavalyáim miatt, de a lelkiek sem közömbösek. Az újság is az utolsókat rúgja, nemtelen ez a halál. Persze a napjaimat bearanyozza az unokám születése, aki leány és közel egy éves. Csodálatos élmény és boldogság.

A Forgácsaim második kötetében döntően prózai írások szerepelnek az elmúlt négy év terméséből. Kérem az olvasót, fogadja jó szívvel és megértéssel!

Félelem 1.

Mikor Jób Lacikának odaadta a halas bicskát, tudta, hogy néhány hét múlva felrakják őket a szekérre és irány az igazi munka, a halál.

Félt, de félelmében tervezte a jövőt, a folyamatosságot, mert az életnek mennie kell. A néhány szálfá cigány, amikor húzta a talpalávalót, és röhögtek rajtuk a csendőrök, még nem félt, biztonságban érezték magukat, hiszen a csendőröknek játszottak. Azután néhány hét múlva velük indultak el a vagonok. Akkor már senki nem zenélt. Szóval én is kaptam egy halas bicskát apámtól. Őrzöm a fiókomban, és meg fogja kapni a fiam. Azt hittem már csak tradíció.

Kedvem szottyanyván, kimentem vasárnap a Fürdőházba, és jó szokásom szerint olvastam. Félrészeg suhancok élesítették rajtam a nyelvüket, sörözés közben medencében. Azt hittem, hogy egy jó kis vasárnapi pihenés lesz. Majdnem. Voltam én pártállami maradvány, köcsög, persze csak úgy per te. Félttem.

Félttem, amikor a temetőben ledöntötték és megbecstelenítették szeretetteim mellett a sírokat. Amikor újjgazdagok hatalmas autóikkal lenyomnak az útról, és szembe röhögnek.

A halas bicska ott lapul a fiókomban.

2006

Félelem II.

Mikor a legutóbbi felháborodásom után kiírtam magamból a félelmet, úgy éreztem, valamit megtettem azért, hogy mások is megkönnyebbüljenek, bátrabbak legyenek, határozottak és elutasítók. És ekkor jött Olaszliszka, egy nyugodt, kellemes fekvésű falu, nem messze Erdőhorvátitól, ahol felújítottunk egy parasztházat, ahol számos gyönyörű napot töltöttünk, ahová imádtak járni a gyerekek. Azután a 15. betörést követően eladtuk.

Szóval Olaszliszkán az aljas, fortyogó indulatok vulkánszerűen törtek a felszínre. Persze nem megjósolhatóan pont itt, de fátumszerűen várható volt. A ki nem beszélt feszültségek, az állandóan generált tömeghisztéria egy tanárt talált meg. De bármelyikünket megtalálhatott volna, vagy megtalálhat.

1956. október 23-án felhevülten énekeltünk a kozák szobor előtt. Jött egy teherautó, kötelekkel lehúzták a szobrot. Elég nehéz volt. Mi tapsoltunk, ekkor hátulról egy nagy pofont kaptam. Apám állt a hátam mögött. Hazacipelt, irány a légópince. Egy zsiros bődönben víz, némi kenyér, lekvár. És megszeppenve a húgossal ültünk a sarokban. A téren egy orosz tank ágyúja pont a lépcsőházunkra szegeződött. 3 napig tartott mindez, azután lassan szinte minden visszaállt, de élve maradtunk. Néztem a Szabadság, szerelem című filmet, ahol szerencsétlen akkori, velemkorú gyerekek voltak nagyon bátrak és haltak meg, értelmetlenül. Mert semmi sem fekete,

vagy fehér tisztán. A moziból visszafelé hallom a rádióban, majd látom a tv-ben, hogy néhányan most akarják megnyerni az '56-os forradalmat. Félek, féltem a gyermekeimet, a feleségemet. Ezt a kis országot, mely egy ország. Egy Magyarország, mely mindenkié.

2006

Magány

Mikor Pista a II. Magyar Hadtest szanitéce elesett a Donnál, Mária alig volt 20 éves. Már két gyermeket szült, a második éppen 5 hónapos, és nagyon büszke volt arra, hogy az urának rendes állás jutott a bonctanon.

Időnként pénzt is kapott, jó állapotú ruhákat, alig hordott bőrcipőt.

Keveset ivott, ami a boncsegédekre nem volt jellemző. Havonta egyszer-kétszer rúgott be, de csak dűdolgatott, aztán lefeküdt aludni.

Szóval Pista a Donnál maradt, már 63 éve. Mária pedig özvegyen, jó egészségben, alig betegen, csak a csúz kínozza az ujjait. A két gyermek hamar otthagytá, alig hogy felcseperedtek. Az egyik Ausztráliában valami nyugdíjas lóidomár, egyedül él, a másik csúfosan meghalt, agyonütötték a kocsmában, gyermek nem maradt utána.

Mária a maga 83 évével, görbe ujjával, fűrge menésével színfoltja volt az utcának. Még eljárt takarítani, vasalni már nem tudott, göcsörtös ujjai nem engedelmeskedtek a vasalónak.

Csak a karácsonyok ne lennének – mondogatta. Minden évben összeszedett némi ajándékot, déli gyümölcsöt, csokoládét, szaloncukrot, süteményeket, fenyőágat.

Jó ideig főzött meg süttött is vigilia estére, de aztán elhagyta a hite, hogy bárki is megosztja vele vacsoráját.

A szomszédok aztán összefogtak. Nyár óta tervezték a kegyes csalást, hogy örömet szerezzenek Máriának. Egyikőjük szerzett egy használt ausztrál bélyeget, melyet rányálaztak a borítékra, a másik csalafinta hibás magyar írással szerkesztett levelet, mely röviden arról szólt, hogy hazajön az ifjabbik Pista karácsonyra

Ausztráliából. Mária nénit kiverte a veríték, amikor felbontotta a levelet, leült, meglepetésében forgatta előlről-hátulról. Százszor is elolvasta. Hazajön az ő fia, karácsonyra, mekkora ünnep lesz, és nem marad egyedül.

A szomszédok szentül megfogadták, hogy a titok titok is marad. Gizi habókos testvére vállalta az ifjú Pista szerepét. Tanulgatta az angol szavakat, hogy legyen mit belekeverni a mondókába. Vettek neki megfelelő ruhákat meg persze ajándékokat a kínai piacon.

Egyre közeledett a nagy nap. Mária kis spórolt pénzén vásárolt húsokat, zöldségeket, mindenféle édességet, bort is.

Nekilátott a sütésnek, évtizede legalább, hogy nem süttött semmit. De mostanra kétféle beiglit meg vargabélest is készített. Úgy izgult, mint egy első bálos süvölvény leány hajdanán.

23-án este megjött a Pista gyerek, fekete taxival, sok nehéz csomaggal, széles mosollyal. Ölbekapta Máriát, megforgatta, balról-jobbról megcsókolta. Mondta – mama most nagyon fáradt vagyok, meglepően jó magyarsággal. Lefeküdnék. Várta már a gyönyörűen kikeményített új ágynemű. Hamarosan egyenletesen szuszogott, horkolt is.

Mária már a szentestére gondolt, a nagy beszélgetésekre, a finom ételekre és csendesen elaludt.

Másnap Pista körbejárta a szomszédokat, mindenütt összekacsintottak vele. Apró ajándékokat osztogatott, olcsó kínai csecsebecsét, és rendesen iddogált is.

Addig Mária szorgoskodott a konyhában, Istennek hála sikerült a sütés-főzés.

Hat óra tájban kicsit spiccesen megjött Pista. Elővette a sárga réz körcsengőt a cirádákkal, meg a kicsi Krisztust a jászolban, és odaadta. Mária csak könnyeit törölgette, ő egy pár kesztyűvel lepte meg Pistát, aki nem győzött hálálkodni.

Nekigyürköztek a finom falatoknak, és Pista csak mesélt, mesélt. A zsebes állatokról, hogy mekkorákat ugranak, a tengerről, a nőkről, akik sokkal csúnyábbak mint a magyarok.

Mária csak fogta a kezét, simogatta, mondta: mesélj még kisfiam! Olyan mennyei boldogság szállta meg, amelyet még nem érzett.

Az ágyhoz kísérte a szemlátomást kaptos férfit, levetkőztette, ágyba dugta, és ő is elszundított ültében.

Reggel ruhástól ébredt, fölöttébb zavart volt. Nem értette a helyzetet. Az ágy üres, a ruhák a székről sehol, csak a kis Jézus a jászolban, meg a csengettyű az asztalon. – Pista, Pista! – kiabálta, de válasz nem érkezett. Riadtan szaladt át a szomszédba, nem láttatok hol a Pista?

De senki nem látta, nyugtatták, biztos valami sürgős üzenetet kapott.

Visszament, leült a sámlira, hosszan maga elé nézett, majd azt motyogta, azért ez volt a legszebb karácsonyom.

2006

Mese

Nemecsek Ernő feküdt, szinte mozdulatlanul az ágyban. A takaró is alig emelkedett felette a légvételek során. Arca feltűnően piros volt a láztól. Már két napja szinte semmit nem evett. Szegény anyja friss, borjas tehén tejét próbálta kortyonként belekényszeríteni. Boka, a jó barát ott állt az ágnál, csak sóhajtozott. Megérkezett az apja, néhány félig kész ruhával a karján, csendben lerakta azokat, és várt. Várták az orvost, aki minden percben megérkezhetett az ő fiához, a tiszthez, hisz közlegényből előléptették hősiessége okán. Nagy meglepetésre az orvos nem egyedül jött, vele tartott a védőnő, a körzeti ápolónő. Elővették a különféle kézi műszereket, gyorsteszteket. Szinte percek alatt megállapították a tüdőgyulladás kórokozóját. Egy csettintésre megérkezett a modern mentőkocsi, szakképzett ápolókkal. A legfinomabb mozdulatokkal hordágyra tették és elviharzottak vele. A szülők és Boka nem győztek csodálkozni, halkan megkérdezték, hová vitték? A klinikára, a sürgősségi osztályra – válaszolt a doktor. Szinte nesztelenül nyílt az ajtó. Az újonnan alakult magánbiztosító képviselője toppant be. – Hoztam önöknek egy kis gyorssegélyt – mondta, és átadott 50 000 forintot. – Természetesen elviszem önöket Ernő után, ha óhajtják. A szülők felszedelőzködtek, megköszönték az orvosnak és segítőinek a kedvességüket, majd beültek az Audiba. Perceken belül megérkeztek a jól felszerelt nyugalmat árasztó klinikára. Körbevették őket az orvosok, a nővérek, az infúzió már csepegett. Nyugtattgatták, biztatták a szülőket, három nap és elfűjjük a tüdőgyulladást. Nemecsek Ernő pedig dupla fityiszt küldött

Ács Feriéknek. Szóval ilyen lesz a több biztosítós betegbarát egészségügy. Aki hallja adja át.

2007

Mennyből az angyal

Angyal jött a Földre, az Úr angyala örömet hirdetni érkezett, dicsőséget az Istennek és békességet a Földön a jóakarátú embereknek. A mennyei seregek pedig csak énekelnek és énekelnek.

Hatalmas vihar kerekedett, felszakította az ajtókat, ablakokat, tetőket sodort el. Zuhogott az eső, jeget is-hozott a szél. Szegény angyal szárnyai eláztak, elgémberedtek, mikor szerencsére egy nyitott ablakon át berepült a barátságos terembe. Barna fapáccal átítatott bútorok között apró asztalok, székek, rajtuk italok. Középen viseletes biliárdasztal. A söntéspultnál bárshékek. Sárgás lámpák között pislákol a homály. Az angyal letelepedett az egyik székre, csapkodta átnedvesedett szárnyait. A másik széken diáklány cigarettázott, előtte valami zöldes ital szívószállal. Ronda műkörmei voltak, karomszerűen meghajolva, rajtuk színes ákombákomok. Olvasott. Az angyal belekukkantott a könyvbe, majd udvariasan, halkan kérdezett: Prófécia? A lány felröhögött, inkább Lukrécia, de mi köze hozzá? Átdobta egymáson lábait és undorral elfordult. A szomszéd asztalnál idősödő férfi ivott valami sörfélét. Belebüfögött a pohárba és monoton hangon szidta a rendszert. Hogy segítek? – kérdezte az angyal. – Ha segíteni akarsz, adj egy ezrest, hogy belökjem a gépbe. Ha csak prédikálni, húzd el a csíkot. Az angyalnak nem volt pénze, igazán a gépről sem volt fogalma, félrehúzódott. Srácok jöttek, félig piásan, nagy hanggal. Mi ez a bazi nagy szél? Kérdezték. Még leszaggatja a gatyánkat, aztán kinnmarad a tökünk. Röhögtek, leheveredtek. A szemrevaló pincérlány hozta a söröket. Véletlenül az egyik homlokához hozzáért a melle, vagy a melltartója? Anyukám, szól a srác, vigyázz, hogy a szilikonod fel ne sértse a homlokomat! Jót röhögött. A bárshéken ülő munkásruhás férfi szorgalmasan védte a feleket, mignem kitört belőle az östermészet. Meglátta az angyalt a széken gubbasztva, elkezdte cikizni: te milyen madár vagy angyalkám? Mivel feleletet nem kapott, újra kérdezte. A csend

visítóvá erősödött, és leült az angyal széke mellé. Vészjósló csend volt. A pincérlány próbálta menteni a menthetőt. Elég legyen már Zsolti, mondta, nem látod, hogy milyen szerencsétlen. Addigra már elindult a pohár, a levegőben kunkort vett és hozzácsapódott az asztalhoz. Az angyal összekuporodott, bebújt az asztal alá és bánatosan szipogott. Zsolti, a maga felsőbbrendűségével körbenézett, és learatta a sikereket, hogy elbánt ezzel a tudom is én milyen madárral. Szerencsére újabb szél kerekedett, kivágta az ajtót. Hirtelen egy valószínűtlenül régies, földig érő kabátot viselő, mezitlábás férfi jelent meg. Kigombolta a kabátját, finom mozdulatokkal elhelyezte az angyalt a kabát alatt. Méltóságteljes léptekkel távozott. Talán szakálla is volt, de fürtös tincsei biztosan.

2008

Tünődéseim

Mikor ősidőkkel ezelőtt elvégeztem az egyetemet, tele voltam lelkesedéssel, ambícióval, hittel. Minden fórumról az áradt felénk, ennyi és ennyi orvos és kórházi ágy kell, hogy utolérjük a művelt világot, hogy méltányos feltételeket biztosítsunk beteg embertársainknak, hogy méltóságteljes öregkort érjenek meg – velünk együtt.

Tudtuk, hogy szegény az eklézsia, olykor maga harangoz a pap, de a szép jövőért keményen kitettük a lelkünket. A szerény viszonyok ellenére, mégis volt presztízse az orvoslásnak. Emlékszem, egy nyári üdülnél megkérdeztem a szomszéd szobában lakó család süvölvény fiát. Mi akarsz lenni? Orvos, mert az mindig fehérben jár. Előre engedik a boltban, még az öregek is előre köszönnek neki a faluban.

Az anyja rögtön leszólta, nincsen ahhoz neked elég eszed, meg kitartásod. Neki kell a legtöbbet tanulni! Persze ez a sok tanulás, éjszakázás, őrlődés, nem látszott meg a Trabantunkon, de a ruházatunkon sem. Pedig a jósorom sok helyre elvitt a világban. Mindenütt az első 5 legjobban kereső foglalkozás az egészségügyieké volt.

De hittük, hogy lesz életpálya-modell, arányosan felzárkózó jövedelemmel. Tisztes, békés, nyugodt öregkor. Két évvel ezelőtt

született az ígéret, hogy 2013-ra elérjük az uniós bérek 70 százalékát. Szép ígéret. Elgondolkodtam, hogy a hosszú idejű alapképzés, a szakképesítés, valamint a pályán való eligazodáshoz szükséges rutin megszerzése és a természetes elhasználódás között 20–25 év van. Ezalatt kell biztosítani a jövőt a családnak és élni, lehetőleg minőségi életet. Ezzel szemben mi a realitás, évente a végzettek fele elhagyja az országot, elidősödik az orvostársadalom, az orvos gyakran betegebb, mint a betege. Itt vannak a mindennapi harcok. Ki veszi meg a kórházat, az elhagyott praxist, hogyan cserélgetik a beteget a volumenkorlát miatt az intézmények. Ugye a betegek legalább szeretnek minket?

KATONA BÉLA EMLÉKEZETE **halálának tizedik évében**

Ha az 1845-ben Nyíregyházára látogató s a várost és a nyíregyházi szellemiséget a polgárosult magatartás remek modelljének nevező – és az egész magyarság elé példának állító – *Madách Imre* a huszadik század második felének nyíregyházi irodalmi életébe pillanthatott volna, a számos kitűnő irodalomkutató között *Katona Bélát* nevezhette volna meg e nyitott és bátor szellemiség egyik legjelentősebb örökösének. Katona Béla nem csupán értelmelte és oktatta az 1824-ben örökváltságot nyert, majd megyeszékhelyé nőtt városban az irodalmat, hanem teljes életével élte és szolgálta is azt, mint a legnagyobb eszmét, mint folyamatos lázadást a múltban és jelenében is a világban leselkedő erőszak, sorsunk esendősége, kudarcai és pusztító ösztönei ellen. Az örökváltság után száz évre, 1924-ben orosi parasztcsaládban született, a debreceni és a budapesti egyetemen magyar–német szakos oklevelet szerzett, tanár Nyíregyháza általános és középiskoláiban, majd 1964-től a tanárképző főiskolán végzett munkája és kiváló szakmai tevékenysége, publikációi mellett ezért szervezte és népszerűsítette kötelezettségein messze túlmutató szeretettel és gondoskodással az irodalmat. Becsülte meg a művet és alkotóját, karolt fel egyforma figyelemmel pályakezdő, fiatal művészeket és elfeledett műalkotásokat. Vitázott, érvelt írásban és a pódiumokon is, avatott emléktáblát, nevezett el iskolát, gyűjtött kéziratokat, fotókat, leveleket, szervezett a megyében írócsoportot, hívta író-olvasó találkozóira az ország vezető irodalmi folyóiratainak szerkesztősegeit, budapesti, debreceni, miskolci íróbarátait, és adott ki – nem kis nehézségek közepette – induló megyei költőktől, íróktól (*Tiszta szívvel füzetek* címen) a régió szellemi erőfeszítéseit reprezentáló könyvsorozatot.

Pedig neki is az írás: a térség és az ország nagy íróinak életét, munkáit értelmező, az igényes irodalomtörténeti elhivatottságból fakadó kutatás volt a legnagyobb szenvedélye. Kölcseyért, Krúdyért, Móriczért, Váciért, a megye teljes irodalmáért cikkek, tanulmányok és könyvek során át rendkívül sokat tett. Az erre szánt

időből mégis küzdelmes éveket adott át a gazdagabb szolgálatért, a tágasabb emberségért minden más emberi ügynek, ami az irodalommal Szabolcs, Szatmár és Bereg vidékein kapcsolatban állt. Írott életműve e sokrétű munkásság közepette nőtt egyik meghatározójává a régió irodalomtörténet-írásának. (Krúdy Gyula pályakezdése, Szabolcs-szatmári irodalmi olvasókönyv, Az irodalom Szabolcs-Szatmárban – Szabolcs-Szatmár az irodalomban, Szabolcs-Szatmár-Bereg irodalmi topográfiája stb.) Fiatal korától beteg szíve nagy szív, adni akaró szív volt, hogy mindezt erővel győzte, s miközben a tanítványokban, az ismert és a kevésbé nagyra nőtt kortárs írókban, az irodalom szóra megcsillanó szemüekben egy hatalmas, íratlan életművet is hátrahagyott, megalkotta a másikat, az írottat is, fontos és nagy hiányokat eltüntető értékeként a regionális és a nemzeti irodalomkutatásnak. Bibliográfiába csak részben tömöríthető életműve mögött, amely fedve hagyja az átvirrasztott éjszakákat, a „szindbádi” utazásokat, a hajnalig tartó beszélgetéseket és az 1956-os forradalom után a szellem perifériáira űzött, íróasztalra görnyedő ember alakját, ez az íratlan életmű is ott áll. Az emlékezés és műveinek olvasása is felidézi Katona Béla stílusának: az élőbeszédnek a közvetlen varázslatát, az irodalom szeretetének diadalát a fogalmak mezébe csavart szélhámosságok, sznob hisztériák és politikai fondorlatok fölött.

Mindkét életmű ezért: az olvasónak és az utódoknak szóló eleven biztatás ma is. Mindkettő is ösztönöz, tanít s újabb megismerésekre, olvasásra sarkall. Új látóhatárokat nyit meg – például Bessenyei, Kölcsey, Jósika, Mikszáth, Czóbel Minka vagy a Katona Béla számára legnagyobb kihívás: Krúdy felé –, új olvasatát adja a „kisebb haza” több munkájában és többféle látószögből közelített irodalomtörténetének, „topográfiájának”, benne Bessenyei és Nyíregyháza legendává nőtt kapcsolatának, Vörösmarty szabolcsi bujdosásának vagy Sipkay Barna „Nyírség-illatú” novelláinak, Ratkó József, Mester Attila e földhöz kötelezett, kemény költészetének.

Katona Béla tíz éve nincs már közöttünk, 2000-ben kiadott posztumusz kötete (Nagy írók Szabolcsban), az 1998-as Táj és irodalom (Az irodalom Szabolcs-Szatmárban, Szabolcs-Szatmár az irodalomban) című tankönyvként forgatott munkája és – a Katona Béla bibliográfiája című – kötet tanúsítják többek között

mégis, hogy életműve egyre súlyosabb, jelenvalóbb. Komoly cáfolata annak – az ő munkássága révén is régen legyőzött – vidékre lebecsülően ütő szemléletnek, amit Krúdy tolla még a harmincas években ekként örökített meg. „Szabolcsország mindig arról volt nevezetes, hogy legmesszebb esik az ország központjától, maradiak, konzervatívok, mindig múlt századi gondolkodásúak a lakosok, ahová az új eszmék is csak akkor juthatnak el, ha négylovas kocsi viszi őket a kerékragasztó őszi sárban vagy a Pegazust is kifulladásztó homokban.” Katona Béla szellemi teljesítménye segít megmutatni Pegazus csillogó nyomait e vidéken, éles kontúrokkal rajzolja föl gyakori magasba emelkedésének meredek íveit, tündökléseit. Bizonyítva, hogy ez a föld sem volt idegen a szárnyas paripának, hogy szellemi ormai közelében mindig is otthon érezhette magát.

Katona Béla életműve ma, 10 évvel halála után is elevenen beszél hozzánk is a Nyírség fölötti égből.

A SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG MEGYEI LEVÉLTÁR helye és feladatai Nyíregyháza kulturális életében

A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár, mint a múlt írott emlékezetét őrző közgyűjtemény a három megye 14–20. századi, maradandó értékű dokumentumai mellett Ung, Ugocsa és Kővár vidék levéltárának a töredékeit is őrzi.

A vidékünkről fennmaradt, 1300-as évektől kelt forrásokat tulajdonosaik, a vármegyei nemesség alkalmi gyűléseinek határozatait írásba foglaló jegyzőkönyveket, a magán- és büntető pereket, a jogbiztosító okleveleket pedig a jegyzőládájában, majd a legbiztonságosabbnak vélt várakban őrizték. A történelem viharait túlélő dokumentumoknak csak a 18–19. században épült megyeházákban lett állandó helye, ahol már külön archívumot alakítottak ki. Itt igyekeztek menedéket biztosítani a természeti katasztrófák, tűzvészek mellett a háború és a történelem viharai által is tizedelt iratoknak.

A megmaradt vármegyei archívumokból a területrendezés által kialakított új megyeszervezethez igazodva 1950-ben hozták létre a Nyíregyházi Állami Levéltárat, amely Szabolcs-Szatmár Megyei Állami Levéltár név alatt előbb Nyíregyházán a megyeházán, majd 1974-től a Jósa András Múzeum földszintjén kapott helyet. Az 1990-től Szabolcs-Bereg Megyei Önkormányzat Levéltára, majd 2009-től Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár néven működő intézmény 1999-ben költözött át a szomszédos épületbe, a Széchenyi út 4. szám alatt lévő, mai helyére.

A levéltár ma őrzött anyaga magában foglalja a szatmári iratok egy részét (többségük Kolozsvárra és Szatmárnémetibe került), az ungi, ugocsai és Kővár-vidéki irattöredékeket és kevés, főként 20. századi beregi anyagot. (Bereg vármegye iratainak többsége a Beregszászi Állami Levéltárban található.) A gyűjteményt folyamatosan gyarapítják a megye területén működő vagy működött állami intézmények, hivatalok, gazdálkodó, igazságszolgáltatási és oktatási szervek illetékességéből átadott, maradandó értékű forrásai. A megye és településeinek közigazgatására, gazdasági,

társadalmi, kulturális életére vonatkozó iratok közül a községtörténet megismeréséhez sokan fellapozzák a tanácsülési és vb-jegyzőkönyveket. Gyakran forgatottak az iskolák, téveszek, gyárak, üzemek dokumentumai is. Külön említést érdemelnek a régió életében jelentősebb szerepet játszó családok és személyek iratai, amelyek többnyire ajándékozás útján kerültek az intézmény őrizetébe.

A levéltár, amely sokáig a „holt iratok” őrzőhelye volt, az 1800-as évektől bekapcsolódott a közigazgatásba, az igazságszolgáltatásba és dokumentumaiból adatot szolgáltatott. A 20. század elejétől megélenkült a magánszemélyek érdeklődése a családkutatás iránt. Az 1960–70-es években pedig, amikor virágkorát élte a helytörténeti kutatás, mind többen forgatták az iratokat a megyeházi szűkös igazgatói szobában. Az 1970-es évek közepétől olyan kutatószoba áll az érdeklődők rendelkezésére, amely tágas, célszerű, és helyet ad az elismert, főként helytörténeti irodalmat magában foglaló zárt szakkönyvtárnak is.

Ma már évente több százan érdeklődnek az írott források iránt. Legtöbben családjuk, településük történetét igyekeznek feltárni. A beiratkozott kutatók számára a kutatás és a szakkönyvtár használata ingyenes. Az iratokról és a könyvekről térítés ellenében és az állomány-, valamint az adatvédelmi szempontok figyelembe vételével, több típusú másolat készíthető.

A központi épületben, valamint a nyírtelek–varjúlaposi külső raktárakban lévő több mint 6000 irat-folyóméternyi anyagot 24 munkatárs kezeli, dolgozza fel, szolgáltat belőle hivatalos és magán megkeresésre adatot. A levéltárosi munka részét képezi napjaink iratképzőinek ellenőrzése is.

A levéltár iratórzó, feldolgozó és kutatást segítő feladatán túl fontosnak tartja a források megismertetését, így két évtizede a legfontosabbak közül néhányat közreadott, majd a levéltár ajtaját tágabbra nyitó ismeretterjesztő előadásorozatok, nemzetközi tudományos konferenciák és kiállítások szervezése révén bekapcsolódott a város és a régió kulturális életébe is. Néhány érdeklődő nyugdíjas, gimnáziumi tanár és diák, valamint a főiskolai hallgatók részvételével 1995-ben indult a Levéltári esték ismeretterjesztő tematikus előadásorozat. Néhány éven át minden hónap első hétfőjén este 6-tól levéltárosok, muzeológusok, könyvtárosok, tanárok tartottak előadásokat

a megye eseménytörténetéről, a korabeli hétköznapokról, ünnepekről, a segédtudományokról. Az elhangzottak szerkesztett formában később kis füzetekben meg is jelentek. Minden alkalom különlegessége az volt, hogy a levéltári védőital, a tea kortyolgatása és az uzsonnakeksz ropogtatása után a résztvevők kézbe vehették a témához kapcsolódó forrásokat is.

A művészettörténet régiókhöz kötődő, kiemelkedő érdekességeiről szóló utolsó sorozat már kinötte a hűszfős kutatószobát, ezért az előadások hol a közeli zeneiskola nagytermében, hol a megye-, illetve városházán voltak. Az esteket felvette a helyi televízió, és a nagy érdeklődésre való tekintettel, mint a „keleti mindentudás egyetemét” sokáig műsoron is tartotta.

A város más rendezvényein is megjelent a levéltár: Nyíregyháza legnagyobb nemzetközi vásárán, a Kelet-Nyugat Expón oklevelekből, régi számlákból rendezett kiállítással, a Múzeumfaluban tartott gyereknapon levéltár-házi foglalkozásokkal, az utazás kiállításon a múzeummal közös standdal.

1999 óta az új épület nagyobb lehetőséget ad a rendezvényekre, sőt a földszinten az elhangzó előadásokhoz, évfordulókhoz kapcsolódó időszakos kamarakiállítások is rendezhetők.

Az elmúlt években a levéltár állandósuló közművelődési programjait számon tartják a város kulturális rendezvényei között. Az előadásokat, könyv- és filmbemutatókat, beszélgetéseket, kiállításokat is magában foglaló, a Múltról mindenkinek rendezvénytársaság eseményeire havonta-kéthavonta várják a levéltárosok a kutatóterembe az érdeklődőket. Az idén, 2009-ben a Magyar Kultúra Napja alkalmából, januárban a Magyar Kultúra megyebeli lovagjaival ismerkedhettek a résztvevők. Februárban a Nyíregyházán működő média képviselői adtak tájékoztatást a helytörténetírás eredményeinek megjelentetési lehetőségeiről. Márciusban a könyvtárosok a megyebeli sajtónak, áprilisban a veszprémi levéltárosok és a Jósa András Múzeum munkatársai közreműködésével a Székely Hadosztálynak a történetéről hangzottak el előadások, illetve nyílt kiállítás.

A levéltár évek óta várostörténeti előadással, valós vagy virtuális kiállítással kapcsolódik a májusi városnapi programhoz. Most német testvérvárosunkkal, Iserlohnal ismerkedhettek az előadáson résztvevők. A múzeumok éjszakája előtti „levéltárunk

délutánja” program keretében látogatást tehettek mindazok, akik szerettek volna többet tudni az intézmény munkájáról, vagy be akartak pillantani az értékes iratokat rejtő raktárba. A rendezvény a diákok számára kiírt címerrajzoló pályázatra érkezett munkákból összeállított kiállítással nyílt.

A július a helytörténet iránt érdeklődők hónapja: minden évben a Megyei Honismereti Egyesülettel közösen szervezett tábor, könyvbemutató, beszélgetés, módszertani előadás, megyejárás szerepel a programsorban. Az idei tanácskozáson ukrán és román kollégák közreműködésének köszönhetően tágulhatott a kutatómunka megismerésének horizontja.

Másfél évtizede a levéltár legnagyobb eseménye a minden év őszen megrendezett nemzetközi konferencia. Az általában kétnapos tanácskozás, a nagy érdeklődés miatt, a megye- vagy a városháza dísztermében nyílik, míg a második nap a szomszédos országok valamelyikének közgyűjteményében záródik. A rendezvény hagyományos nyitó programja a múzeummal, a könyvtárral, a főiskola történettudományi tanszékével és a honismereti egyesülettel kiírt közös helytörténeti pályázatra érkezett munkák értékelése. Ez a tanácskozás ad lehetőséget arra, hogy a határon túli közgyűjteménybe került források közül a régióra vonatkozókat megismertessék a helytörténettel foglalkozó szakemberek a nyíregyháziakkal, illetve a más településről, megyéből, országból érkező vendégekkel. 2009. október elején Szatmár vármegyei történeti forrásokba és őrzőhelyeibe nyerhetett bepillantást közel másfélszáz magyar, félszáz román, valamint néhány szlovák és ukrán érdeklődő a Nyíregyházán és Szatmárnémetiben megrendezett konferencia során. A rendezvény ünnepélyes megnyitóján a vendégek kamarakiállítás és egy rövid bemutató révén ismerkedhettek a levéltárnak ajándékozott Mikecz családi iratokkal is.

Novemberben, a Tudomány Napja alkalmából a megyéhez is kapcsolódó Perényi család irathagyatékáról és a történettudomány legújabb kutatási eredményeiről és irányairól is szolt vendég-előadóként az MTA TTI főmunkatársa.

A nyíregyházi és debreceni levéltárosok, családtagok, rokonok, *Balogh István* néprajz-, levéltár- és történettudományi munkájának ismerői, tisztelői hagyományosan november végén emlékeznek a néhány évvel ezelőtt elhunyt tudós levéltár-

igazgatóra. Ebben az évben az emlék-délelőttön volt a közönség- és sajtóbemutatója annak a Mátyás-kori oklevélnek is, amelyet NKA-s pályázati támogatással tudott megvásárolni az intézmény.

Az éves kulturális programot december 10-én a levéltár legújabb kiadványának, A nagyhalászi Hevra-könyvnek a bemutatója zárta.

A levéltár, mint tudományos intézmény őrzi, feldolgozza, segédletekkel látja el azokat az iratokat, amelyeket az adatvédelmi törvények betartásával kedd és péntek között a kutatók rendelkezésére bocsát. Tudományos munkatársai levéltár- és történettudományi kutatásokat végeznek, kiadványokat jelentetnek meg, konferenciákon vesznek részt, és levéltári órákat tartanak. Itt ismertetik meg az előre bejelentett csoportok tagjaival a legrégebbi és legérdekesebb iratokat: a 13. századtól kelt okleveleket, a vármegyék nemesi közgyűlésén íródott jegyzőkönyvek hatalmas köteteit, Kölcsey Ferenc követ jelentéseit, a 20. század jellemző irattípusait. Bemutatják a térképeket, a helyi igazgatási és igazságügyi szervek, gazdálkodó egységek, iskolák, egyesületek, testületek és pártok iratait, valamint a régió életében szerepet játszó családi, személyi hagyatékokat, amelyek az utóbbi években örvendetesen gyarapodnak, hiszen többen gondolták úgy, hogy legféltettebb személyes vagy családi kincseik a levéltárban vannak igazán biztonságban, itt maradnak meg utódaik számára.

A levéltár a múlt forrásait őrizve igyekszik megfelelni a jelen kihívásainak is. Megindult a legfontosabb források digitalizálása, és az intézmény elérhető már az interneten. A honlapon a bemutatkozó film mellett megtalálhatóak a legfontosabb információk az intézményről, az őrzött iratokról, a kiadványokról, a rendezvényekről.

A 2009. évi program és tevékenység keresztmetszetét adja annak a törekvésnek, hogy a levéltár a történelem írott forrásainak őrzőjeként, a kutatás lehetőségének megteremtésével és segítségével, az iratoknak kiállításokon, kiadványokban való közkinccsé tételével, előadások, iratbemutatók és beszélgetések szervezésével minél szélesebb körű hozzáférést biztosítson ezekhez, színesítve programjaival a város és a régió kulturális életét.

A BESSENYEI-BREVIÁRIUM TERVEZETE

Társaságunk tagsága egyetértett azzal a gondolattal, hogy Bessenyei György halálának 200. évfordulójára jelentessünk meg egy már nagyon időszerű breviáriumot.

Célunk: elősegíteni Bessenyei alkotásainak megismerését. A szövegek rövidített formájával kiemelni a bölcsész-költő és filozófus-író műveinek eszmei-erkölcsi mélységeit, rámutatva műfaji újdonságaira, gazdagságára.

A kiadvány terjedelme 200 oldalnyi lehetne. A válogatott szövegeket a mai helyesírás szabályai szerint kellene kiadni, megtartva Bessenyei stílusának jellegzetességeit.

A válogatás és a kiemelés munkáját Társaságunk szakmailag felkészült tagjai vállalták – mai képességeiknek megfelelően, a következőképpen:

Szövegek – csoportok, műfajok:

1. Versek (tájleíró, elmélkedő, miniatúrák) 20 oldal – *Palotai Erzsébet*;
2. Tragédiák (Hunyad L, Ágis) 30 oldal – *dr. Vraukóné Ilona*;
3. Vigjátékok (Laïs, A filozófus) 30 oldal – *dr. Nagy Éva*;
4. Röpiratok (Magyarság stb.) 20 oldal – *dr. Csermely Tibor*;
5. Esszék (A holmi) 30 oldal – *dr. Bánszki István*;
6. Filozófiai művek (A természet világa) 20 oldal – *Futaky László*;
7. Államregény (Tarimenes) 30 oldal – *dr. Csorba Sándor*;
8. + Tolerancia 5 oldal – *Ferencz Miklósné*;
9. + Rómának viselt dolgai 10 oldal – *dr. Fazekas Árpád*;
10. + Az értelem keresése 5 oldal – *Kovács Tiborné*.

A kiadvány megjelentetését (a tervezett 300 példányban) Kazinczy: Híven szeretniamjót... című kötet inspirálta. Munkatársaink egyénileg dolgoznak, gyakori szerkesztőbizottsági egyeztetéssel.

Elnökség

A SZERKESZTŐ UTÓSZAVA

Gazdag tartalom, sokszínű program, változatos irodalmi alkalmak jelzik a 2009. év társasági rendezvényeit. Így az Almanachból ezúttal sem hiányoznak a költői, írói bemutatkozások, kötetbemutatók. Az év folyamán két alkalommal is ünnepi összejövetelel tisztegett a tagság a névadó emlékezete előtt, akkor is, amikor a György napi műsorban idézte annak szellemét, és akkor is, amikor a 20 éves tevékenység sokszínű összegzésére vállalkozott. Emléktábla-avatás, kortárs elődeinkre történő visszaemlékezés, egy előadónk debreceni programon történő megnyilatkozása és intézménybemutató tovább gazdagította a már megszokott programjainkat. Azt csak sajnálni tudjuk, hogy az irodalomtörténeti előadás szövege, többszöri kérésünk ellenére sem jutott el a szerkesztőséghez, ezért került a 32. oldalra a korszak négy nagy költőjének az arcképe.

Ezúton köszönöm meg az együttműködést a szerzőknek, a műveltségért és magyarságért törekvő munkálkodásban!

Dr. Csermely Tibor

TARTALOM

Elnöki köszöntő: társaink – a csillagvilágban – és az emlékezés szeretetében	3
Weöres Sándor: Öröklét	11
Szabó Lajos: Szívhangok. Mentegetőzésféle	12
Vak királyok karácsonyán	12
Balassi utolsó fohásza, Csokonai Vitéz Mihályhoz	13
Egy mai kocsmában	14
Nézelődő	15
Várady Antal emléke, Tavasz a télben, Jelek	16
Pagonyi Szabó János	
Arany a homokban (<i>T. Bognár Mária</i>)	19
A minimálbér ára	19
Pajkos lírám, Festettem	21
Fényembe zárlak	22
Vénusz	23
Nyafogó magányom, Ígéret-kosár	24
Futaky László: a KAPOCS című kötet bemutatása	26
(Dr. Onder Csaba: A magyar irodalom Bessenyeitől Kölcseyig)	32
A Társaság emlékműsora Bessenyei György névnapijára	33
Szilágyi Sándor: Bessenyei és a berceliek	34
Bessenyei-versek: Öröm; Szépség; Házasság; Barátság; Harag	37
Gergely Zsolt: A megye kulturális hagyományai	38
Bodnár István: Tokaj, a borok és vizek városa	42
Tisza-parton	47
Kőrisfa árnyékából	48
Bessenyei György és lelke	49
Dr. Bene János: A Bessenyei-szobor koszorúzásakor	51
Dr. Fazekas János: Avatóbeszéd Ruttkay Andor emléktáblájánál	55
Ruttkay Andor: Földönfutók...	59
Drága jó nagyapám!	60
A Bessenyei Társaság 20 éves történetéről – megemlékezés (dr. Csermely Tibor)	64
Dr. Kincses Kovács Éva: Sportkultúránk változása	66
Dr. Dolinay Tamás: Forgácsaim 2. – részletek	70
Dr. Jánosi Zoltán: Katona Béla emlékezete halálának tizedik évében	78
Kujbuszné dr. Mecsey Éva: A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár helye és feladatai	81
A Bessenyei-breviárium tervezete	86
A szerkesztő utószava	87
A Bessenyei Társaság 2009. évi eseményei képekben	89–96

A BESSENYEI TÁRSASÁG

2009. évi fontosabb eseményei színes képekben

**Futaky László Kapocs című kötetének bemutatója.
Közreműködik: Futaky Lászlóné (26. oldal)**

**A Társaság emlékműsora Bessenyei György névnapjára.
Gergely Zsolt előadását hallgatják a résztvevők (33. oldal)**

**A Bessenyei-szobor koszorúzása.
Beszédet mond dr. Bene János
(51. oldal)**

**Ruttkay Arnold emléktáblájának avatása.
Beszédet mond dr. Fazekas Árpád (55. oldal)**

**Dr. Dolinay Tamás
Forgácsaim 2.
könyvbemutatója.
Közreműködik:
Mohai Gábor
(70. oldal)**

**Dr. Jánosi Zoltán előadása
Katona Béláról.
Katona Béláné köszöntése
(78. oldal)**

**Az év végének szomorú
eseménye, elhunyt
Tarcai Zoltán (1930–2009)**

**Az év különleges eseménye:
elkészült a 20 év történetét
feldolgozó könyv,
Kovács Tiborné alkotása**

20 Kovács Tiborné
A Bessenyei Társaság
éves története (1987–2007)

Dr. Bánszki István
80 éves

URAM, BESZÉLGETNI VÁGYOM VELED

Uram, most lettem nyolcvan éves, túl gyorsan múltak el az évek,
Még oly sokat szeretnék tenni, úgy szeretnék *nyolcvanegy* lenni!

Néhány kis tervem azért még lenne, ha tán több időt igényelne,
S egy év nem lenne elegendő, add, hadd legyek *nyolcvankettő!*

Lehetne olykor még utazni, újabb helyeket látogatni,
Halálom perce tán még várhat, megérhetném a *nyolcvanhármat?*

Uram, Te látod a világot, oly gyorsan jönnek a változások,
Ha nem sürgős, hogy magadhoz végy, lehetnék akár *nyolcvannégy.*

És ahogy a technika halad, oly gyorsan jönnek a változások,
Még oly sok minden ideköthet, úgy örülnék a *nyolcvanötnek!*

Az emberiség sokat tehet, a világ csodás hely is lehet,
Jó annak, aki itt maradhat, nem oly sok az a *nyolcvanhat...*

Tudom, Uram, hogy sokat kértem, oly szép ott fenn az égen – vélem...
S én mégis arról tervezgetek, hogy éljem meg a *nyolcvanhetet.*

Már fáradok a hosszú úton, ezért többször el is késem, tudom,
Tudasd velem, ha meggondoltad, betöltöm-é a *nyolcvannyolcat?*

Addigra már oly sokat láttam, emlékeimet regisztráltam,
Azért nagy kár lenne, ha elmennék, mielőtt *nyolcvankilenc* lennék.

Már igazán csak egyet kérek, Uram, ne vedd szemtelenségnek,
Éveim száma kerek lehet, ha elérném a *kilencvenet*.

Miután ezt már megengedted, ezt a lépést érettem megtetted,
Neked már úgyis egyre megy, könnyen lehetnék *kilencvenegy*.

Minden szemérmert félreteszek, ha egyet még megkérdezhetek,
Tudom, ez a kor hajmeresztő, de hadd legyek *kilencvenkettő!*

Úgy megszoktam az életemet, drága, kedves hitvesemet,
Ki pótolná megcsökkent látásom, ha lehetnék még *kilencvenhárom?*

Addigra tán reszket már kezem, de ha még helyén az eszem,
A magas kortól én nem félek, megadod a *kilencvennégyet?*

A korra nincs szabadalom, számításom még megtalálhatom,
Ha örködsz egészségem fölött, úgy lehetnék *kilencvenöt*.

Manapság már hallani olyat, hogy emberekről készül másolat,
Ezt talán én is megvárhatom, segíts át a *kilencvenhaton!*

Ha még hirtelen meg nem halok, kis vagyonkámmal rendben vagyok,
Elég lesz tán még egy évig, kibírhathnám *kilencvenhétig?*

Hála Neked, szép a mi családuknak, néhány dédunokára is várunk.
Láthatnám őket? Ugye azt mondtad, megadod még a *kilencvennyolcat?*

Sok évet kaptam, nem egyet-kettőt, megköszönöm a sok esztendő,ot,
Ez okból kérem – tán el sem hiszed – a *kilencvenkilencediket!*

Még egy év, és akkor valóban, ismerős, jó barát, mind elmondják rólam,
„Ez aztán igen szép kort érdemelt meg! – Alig néhány hete, hogy *százéves* lett!”

Uram, az életet Te adod, úgy veszed el, amint azt akarod,
Nem is zavarlak többé ezzel Téged, ne vedd túl komolyan, amire kérlek!

Csak annyira vágytam beszélgetni Véled!

* Szakály Edit *Élet vagy halál* című verse nyomán átszűrte Czimbuláné Ibolya.
A Bessenyei Társaság tagjainak jó kívánsága dr. Bánszki Istvánnak 80.
születésnapjára – 20 évre megelőlegezve!

A
T
á
r
s
a
s
á
g
é
v
z
á
r
ó
e
s
t
j
é
n

